

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
АКАДЕМІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОЛДОВИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ:
ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ**

22 жовтня 2022 р.

Львів-Торунь
Liha-Pres
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Горник Володимир Гнатович – директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктор наук з державного управління, професор.

Stratan Alexandr – Habilitated Doctor, University Professor, Rector, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova.

Дульський Іон Філіпович – доцент Державного університету Молдови.

Євмешкіна Олена Леонідівна – завідувач кафедри публічного управління та економіки Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доктор наук з державного управління, професор.

Безус Павло Іванович – завідувач кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат економічних наук, доцент.

Путінцев Анатолій Васильович – завідувач кафедри фінансів та обліку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат економічних наук, доцент.

Петровська Ірина Олегівна – завідувач кафедри індустрії гостинності та сталого розвитку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник.

Cociug Victoria – PhD, Associate Professor, Vice-rector, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova.

Staver Liliana – Scientific Researcher, Head of Scientific Department, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova.

Економічна система країни: зовнішні та внутрішні фактори впливу : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 жовтня 2022 р.). – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. – 112 с.

ISBN 978-966-397-253-4

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Економічна система країни: зовнішні та внутрішні фактори впливу», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 22 жовтня 2022 р.

УДК 330.342(063)

ISBN 978-966-397-253-4

© Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського, 2022

© Академія економічних досліджень Молдови, 2022

© Державний університет Молдови, 2022

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Богородицька Г. Є., Шкиптань А. А.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
У ЄВРОПІ ТА ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ..... 6

Майборода Ю. О.
ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ УЧАСТІ КРАЇН
У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ..... 10

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Михайлов С. В., Савіна Н. Б.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ 14

Михайлова Є. В.
ДЕСТРУКТИВНИЙ ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЕКСТЕРНАЛІЇВ
НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ 18

Міщенко В. І., Науменкова С. В.
НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ..... 23

Немировська О. В.
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ КОРПОРАТИВНОГО СТИЛЮ
ЯК ІНСТРУМЕНТА РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУ 28

Суховій А. І.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
РИНКУ ПЛОДООВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ
В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ..... 33

НАПРЯМ 3. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Silvia Dulschi
PARTICIPATION OF CITIZENS IN LOCAL GOVERNMENT..... 38

Дульський Іон
СОЦІОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ
В УМОВАХ ЕКЗИСТЕЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ 44

Ковальчук З. В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СУСПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ	48
Furculița Tatiana Tudor MEASURING PUBLIC ADMINISTRATION PERFORMANCE ACCORDING TO THE OUTLINED DIMENSIONS	51
НАПРЯМ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Габрилевич О. В., Нікитенко Д. В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	57
Griza Anatoly THE INFLUENCE OF EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS ON THE ECONOMY AND BUSINESS MANAGEMENT IN UKRAINE	60
Дюк А. А. ПРІОРИТЕТНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	63
Іванчук І. В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА	69
Малишкін О. І. ПРИЙОМИ СВOT – АНАЛІЗУ: ПРИКЛАД ФОРМАЛІЗАЦІЇ.....	73
Маслов Д. С. ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦИФРОВИХ БЛАГ ТА ПУБЛІЧНИХ БЛАГ	78
НАПРЯМ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
Качановський О. І. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ	82
НАПРЯМ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Стефанів І. Ф. НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	86

**НАПРЯМ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК,
АНАЛІЗ ТА АУДИТ**

Кармазін В. А.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПРОЦЕДУР,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ШАХРАЙСТВОМ
ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ..... 91

Кармазіна Н. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ
НА ОСНОВІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ 94

Монастирська О. Ю.

МЕХАНІЗМ ПІДГОТОВКИ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 98

Монастирська Ю. Ю.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОБЛІКУ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 101

Титаренко О. О.

ВАЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ПОКРАЩЕННІ
БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ТА ОПЕРАЦІЙ НА РИНКУ КАПІТАЛІВ..... 105

Царенко О. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ 109

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Богородицька Ганна Євгеніївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносинах
та регіональних студій;*

Шкиптань Антон Андрійович

*студент,
Університет митної справи та фінансів*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-1>

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ЄВРОПІ ТА ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ

Політика міжнародних відносин в межах Європи зводиться до об'єднання країн, що розташовані на території Європи і в більшості своїй об'єднані в таку структуру як Євросоюз (ЄС). Європейський Союз є одним з найбільших регіональних торгових об'єднань. Оскільки міжнародні економічні відносини дуже часто зводяться до торгівлі різними товарами між країнами, то варто згадати саме про торгівлю у цьому контексті. Загалом Європейський Союз має міцні зовнішньоекономічні зв'язки з великою кількістю регіонів та країн світу. Найактивніше розвиваються відносини з США, Азіатським регіоном та країнами Східної Європи [1]. Європейський Союз – це унікальний приклад регіональної інтеграції, що переріс в одного з головних учасників світової торгівлі. Більша частина зовнішньої торгівлі ЄС розташована в зонах вільної торгівлі (ЗВТ). Зони вільної торгівлі за своєю суттю дуже схожі на митні союзи. Вони також є виключеннями з загального режиму сприяння, який покладено в основі Генеральної угоди з тарифів та торгівлі. Зона

вільної торгівлі – це група з двох чи більше митних територій, в межах яких скасовуються мита та інші правила які накладають обмеження на регулювання торгівлі. Це стосується цієї групи товарів, які походять з територій що входять до зони вільної торгівлі.

Зону вільної торгівлі можна охарактеризувати як торговельний режим, учасники якого мають виконувати низку обов'язків, а саме:

- вони мають понизити до нуля внутрішні тарифи, а також відмінити обмежувальні правила регулювання торгівлі;
- їм потрібно скасувати мита та обмежувальні правила, що стосуються основної частини торгівлі;
- не дозволяється підвищувати рівень захисту проти третіх країн;
- обов'язково мають мати графік, на якому буде зображено план утворення ЗВТ протягом певного періоду часу.

Питання, які стосуються безпосередньо торговельного процесу співробітництва з третіми країнами відносяться до компетенції інститутів Євросоюзу, а отже, це питання не стосується національних органів держав-членів [2]. На сучасному етапі ЄС має надзвичайно розгалужену систему торговельних режимів, сформованих як на багатосторонній, так і на двосторонній основі. Вони відрізняються фактичним ступенем залучення третіх країн до основних економічних свобод, що діють на внутрішньому ринку ЄС.

У торгівлі ЄС прагне дотримуватися саме сталого розвитку та універсальних цінностей у своїй зовнішній діяльності. Це відноситься до усіх сфер діяльності, до яких до речі входять і інвестиції. Не менш важливим є і факт того, що угоди про зону вільної торгівлі включають в себе розділ про торгівлю та сталий розвиток. Цей розділ висуває обов'язки обом сторонам стосовно виконання стандартів трудових та екологічних. Також в двосторонніх угодах прописано пункт який стосується захисту прав людини. Обидві сторони можуть припинити співпрацю або розірвати угоду у разі порушення цього пункту [3]. Підсумовуючи усе сказане про Європейський регіон можна сказати, що він грає

роль одного з провідних гравців на світовій арені. Він демонструє свою силу в економічному плані а також показує готовність дати відсіч глобальним викликам. Цим самим цей регіон показує собою гарний приклад посилення економічної та політичної могутності [1].

Розглядаючи регіон Північної Америки на думку одразу приходить такий світовий лідер як США. У своїй зовнішньо-економічній політиці Сполучені Штати орієнтовані у першу чергу на національні пріоритети та інтереси, які мають забезпечити країні лідерські позиції у системі світового господарства. Вони націлені на стійкий економічний ріст, економію бюджетних коштів, збільшення зайнятості населення а також домінування у світі завдяки експорту та імпорту та торгівлі товарами та послугами [4]. У 1991 році у США було проголошено «Стратегію національної безпеки» у якій президентом Дж. Бушем старшим було заявлено «Ми вступаємо в нову еру. Американська оборонна стратегія й військова структура можуть і повинні змінитися... У зв'язку з сучасними вимогами і поліпшенням міжнародних відносин ми повинні переосмислити наші пріоритети та адаптувати наші обороноздатні можливості до нових стратегічних умов» що сказалося на політиці міжнародних відносин [5].

США займають досить велику частку у валовому світовому продукті, яка досягає 20%. Крім того у світовій промисловості займає – 18%, у світовому експорті товарів – 8%, а в імпорті – 15% [6]. Стосовно лідерства США в міжнародній торгівлі вчений А. Багатуров висловився так: «джерелом напрямних імпульсів у світовій політиці виявляються не одноосібно США, а Сполучені Штати в щільному оточенні країн «сімки» [7]. Також до міжнародних економічних відносин США можна віднести таку північноамериканську зону вільної торгівлі як НАФТА, до складу якої окрім Сполучених штатів входять також Канада та Мексика. Доволі цікавим є факт того що НАФТА ґрунтується на моделі ЄС і являє собою угоду про зону вільної торгівлі між США Канадою та Мексикою.

На сьогоднішній день до головних цілей НАФТА відносять:

- залучення інвестицій до країн членів;

- встановлення бази для подальшої регіональної та міжнародної кооперації;
- забезпечення захисту прав інтелектуальної власності у цій зоні;
- стимулювання руху товарів та послуг між країнами-учасниками за рахунок зняття бар'єрів;
- створення та подальша підтримка умов для конкуренції у цій ЗВТ [8].

У Північній Америці як і у Європі простежуються певного роду економічні зони які було створено задля поліпшення торгівлі між країнами.

Список використаної літератури:

1. Кушнір Н. О., Химинець В. В. Сучасні зовнішньоекономічні зв'язки європейського союзу. *Актуалні проблеми економіки*. 2015. № 10(172). С. 37–42.
2. Муравйов В. І., Березовська І. А. Правові засади функціонування зон вільної торгівлі в практиці Євросоюзу. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 3. С. 65–68.
3. Trade and sustainability. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/economic-relations-trade-and-sustainability_en.
4. Соловйова Ю. М. Економічні відносини США і країн світу. *Економічні науки*. 2007. № 2. С. 20–25.
5. Підберезник І. Є. Зовнішня політика та дипломатія США на Далекому Сході в умовах глобалізації: характеристика домінуючих напрямів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Випуск 107 (Частина І). С. 208–214.
6. Шнипко О.С. Економічна влада США: історія та сучасність. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 15. С. 22–26.
7. Мельничук Н. Лідерство США в умовах глобальних трансформацій. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 202–212.
8. Північноамериканська економічна інтеграція. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/248161/mod_resource/content/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%206.pdf.

Майборода Юрій Олексійович
*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-2>

ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ УЧАСТІ КРАЇН У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Оцінка місця країни у світовій торгівлі, і зокрема визначення того, чи належить держава до лідерів за показниками участі у ній, вимагає врахування багатьох аспектів залучення національної економіки у торговельні зв'язки: від розрахунку найбільш універсальних та загальноприйнятих у міжнародній статистиці показників декомпозиції світової торгівлі, що характеризують обсяги та склад товарообігу країни у географічному чи галузевому розрізі – до більш складних (за методикою розрахунку, і відповідно за інтерпретацією результатів), та таких, що характеризують ступінь спеціалізації країни та інтенсивність її участі у міжнародній торгівлі, рівень транснаціоналізації зовнішньоторговельних операцій та їх ефективність.

При існуючому різноманітті індикаторів участі країни у міжнародній торгівлі, важливою є надійність вихідних даних, обґрунтованість методики розрахунку та тлумачення результатів дослідження. В зв'язку з цим варто наголосити, що навіть при оцінюванні вартісних обсягів зовнішньої торгівлі країн виникають певні проблеми, пов'язані з об'єктивними процесами глобалізації та цифровізації економіки, недосконалістю обліку нематеріальних активів як предмету торгівлі та масштабів торгівлі у контексті глобальної діяльності ТНК. Розглянемо детальніше зазначені обмеження, що ускладнюють моніторинг міжнародної торгівлі та мають враховуватися при оцінці ролі окремих країн у ній.

Зокрема, обмеженість точної оцінки обсягів міжнародної торгівлі, що пов'язана із діяльністю ТНК, виявляється у наступному:

– значна частина світової торгівлі відбувається у формі транскордонного руху товарів і послуг в межах транснаціональних компаній, що мало б вважатися внутрішньою торгівлею [1];

– ввезення продукції у режимі імпорту та подальший її експорт компаніями після доробки призводить до «подвійного врахування» однієї і тієї ж доданої вартості у глобальних торговельних потоках» [2]; через трансфертне ціноутворення створюються штучні відмінності у цінах товарів у внутрішній національній торгівлі та внутрішньофірмовій транскордонній торгівлі (в останньому випадку відбувається заниження цін з метою зменшення бази оподаткування) [3]. При цьому зауважимо, що 80% товаропотоку у світовій торгівлі проходить через глобальні ланцюги вартості із залученням ТНК [2], тому вочевидь викривлення у оцінці обсягів торгівлі через зростаючу участь ТНК є значними.

Специфіка розрахунку показників транскордонного обміну окремими видами продукції, насамперед нематеріальними активами (до прикладу послугами), впливає з характеристик їх як предмету торгівлі, що створює труднощі обліку тих видів послуг, що надаються без переміщення покупця чи продавця. Технічна інфраструктура, програмне забезпечення як предмет торгівлі наразі «відділяється» від пов'язаних з ними фізичними носіями і продається як послуги. У разі, якщо іноземна фірма змушена «наближатися» до покупця і надавати послуги на іноземній території, створюючи власні офіси, то зазначене вже не вважатиметься експортом послуг [4].

Необхідно додати, що задля об'єктивності оцінки місця країн у світовій торгівлі та впливу на неї, треба брати до уваги якісну структуру торгівлі (співвідношення товарів за рівнем обробки, частка високотехнологічних товарів), роль сфери послуг, що нині є найбільш динамічним сектором світової торгівлі, а також рівень залучення країни у глобальну цифрову торгівлю. Облік останньої також пов'язаний з певними проблемами, зумовленими зростанням обсягів міжнародних покупок незначних розмірів приватними особами (домогосподарствами) – через невисоку вартість вони зазвичай не фіксуються митними органами та не враховуються як

експорт/імпорт) [5]. Зазначене схиляє до думки, що зростання обсягів зовнішньої торгівлі окремих економік порівняно з іншими може бути зумовлене неповним врахуванням обсягів цифрової торгівлі та торгівлі послугами внаслідок недосконалості їх міжнародної статистичної оцінки.

Що стосується такого важливого аспекту статистичної оцінки структури зовнішньої торгівлі країни як частки високотехнологічної продукції у експорті, то варто уточнити, що застосування даного індикатора без врахування інших особливостей товарної структури експорту, специфіки внутрішнього виробництва країни та ступеня залучення експортерів у глобальні торговельні ланцюги, а також через недоліки статистики торгівлі може призвести до хибної інтерпретації результатів, через що найменш розвинуті країни можуть опинитися у списку країн з високою часткою технологічного експорту. Так, високотехнологічний експорт (кінцевий продукт) часто виготовлюється у третій країні на завезеному високотехнологічному обладнанні та із застосуванням передових іноземних технологій. І навіть тоді, коли місцевий виробник має вкрай мало стосунку до даного високотехнологічного виробництва та його експорту, саме останній вважатиметься статистично експортером [6]. У підтвердження часто наводиться приклад виробництва та експорту iPad. Зазначається, що \$ 83 доданої вартості продукту створюється у США постачальниками технологій Apple та роздрібними продавцями, а сам кінцевий продукт, що коштує у гуртовій ціні 183 долари, виробляється в КНР. Саме Китай у буде вважатися експортером, що насправді викривляє статистику того, яка країна є продавцем високих технологій та під якою національною юрисдикцією створюється дана частка доданої вартості у світовій економіці [7].

Що стосується проблематики обліку експорту конкретних видів високотехнологічної продукції, то на відміну від товарів, для статистики експорту яких за рівнем технологічності застосовуються методики поділу на основі Міжнародної стандартної торговельної класифікації (Standard International Trade Classification), наразі відсутній єдиний підхід до класифікації послуг за їх

технологічністю, та відповідно, до відображення у міжнародній статистиці руху таких послуг як предмету торгівлі.

Список використаної літератури:

1. Understanding the weakness in global trade. What is the new normal? European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbop178.en.pdf>.
2. Transnational Corporations. UNCTAD. 2006. Vol. 15. No. 1. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/iteiit20061_en.pdf.
3. Vicard V. Profit Shifting Through Transfer Pricing: Evidence from French Firm Level Trade Data. Banque de France Working Paper. No. 555. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2614864.
4. Woerz J., Pindyuk O. Note on the Measurement and Quality of Data Sources. FIW-Research Reports. No. 001. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121183/1/fiw-rp_001.pdfhttps://www.econstor.eu/bitstream/10419/121183/1/fiw-rp_001.pdf.
5. Measuring the Digital Transformation. A Roadmap for the Future. OECD. 2019. URL: <https://www.oecd.org/going-digital/mdt-roadmap-digital-trade.pdf>.
6. Sturgeon Timothy J., Gereffi. G. Measuring success in the global economy: international trade, industrial upgrading, and business function outsourcing in global value chains. Transnational Corporations. 2009. Vol. 18. No. 2. 35 p.
7. Linden G., Kraemer K. L., Dedrick J. Who captures value in a global innovation system? The case of Apple's iPod. Personal Computing Industry Center (PCIC) Working Paper. URL: <http://pcic.merage.uci.edu/papers.asp>.

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Михайлов Станіслав Вікторович
здобувач;

Савіна Наталія Борисівна
*доктор економічних наук, професор,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-3>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Оскільки економіка знаходиться у постійному русі та змінах та являється не стабільною, зростання змінюється на занепад. У зв'язку із з прискореними темпами науково-технічного прогресу і швидким розвитком фінансових інститутів, а також з утворенням нових інноваційних фінансових технологій, яскраво виразилась циклічність економічного розвитку, що характеризується наявністю чотирьох фаз циклу: піднесення, пожвавлення, депресія, криза. Кожний наступний цикл являє певний алгоритм дій, який формуються із зміною одної фази на іншу, які повторюються циклічно [1].

Економічним циклам, головною здатністю фаз яких є самовідтворення, притаманна регулярність та повторювальність. Будь-який економічний цикл, що розпочинається фазою «криза», яка погіршує нормальний хід економічного розвитку, на противагу іншим, які його відновлюють, має здатність утворювати умови для самозавершення кожної фази [1].

Будь-яка велика економічна криза – це з одного боку привід для чергового перегляду результатів соціально-економічних процесів у

світі та в окремих країнах, а з іншого привід для переосмислення теоретичних шаблонів та перебільшених оцінок можливостей системи господарювання.

Аналіз світових економічних криз, а особливо їх ретроспективний опис відображався у працях таких науковців як В. Ропке, М. Туган-Барановський, Х. Уерт де Сото, Е. Хансен, Й. Шумпетер. Останні дослідження економічних криз представлені в працях українських вчених О. М. Скібицького, К. С. Кондратчука, А. Чухно, Н. М. Шелудько.

Дослідження причин і наслідків економічних криз ще в 1776 р. аналізував А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», де називав кризи «перегрівками» економіки і зазначав, що такі перегриви є результатом спекулятивних дій.

Д. Рікардо підтримав його думку, проте розвинув її у можливість кризи перевиробництва, або недоспоживання, наголошуючи на тому, що на ринку можливе перевиробництво якогось одного товару, а не усіх товарів одночасно.

Ж.-Б. Сей у роботі «Трактат політичної економії» пояснював кризові явища в економіці диспропорціями, що виникають у процесі виробництва, обміну і споживання. Він відкидав можливість всезагальної економічної кризи.

С. Сисмонді у своїх трактатах «Нові початки політичної економії» та «Нарисах політичної економії» зазначав, що кризи «є не випадковістю, а істотними проявами іманентних протиріч, що виникають у бурхливій формі та охоплюють широкі області та повторюються через певні періоди [3].

Т. Мальтус пов'язував виникнення криз також із проблемами перевиробництва продуктів і недоспоживання населення, заробітна плата якого визначалась певним прожитковим мінімумом..

В. Сомбарт визначав економічну кризу як «економічне негативне явище, при якому масово виникає небезпека для економічного життя, дійсності» [4].

За визначенням Ф. Махлупа, економічна криза має місце тоді, коли «виникає небажаний стан економічних відносин, нестерпне критичне положення більших верств населення й виробляючих галузей економіки» [5].

Найбільш чітко уперше поняття «кризи» було сформульоване С. Міллем та К. Марксом тільки в середині XIX ст. К. Маркс значав, що до промислової революції кінця XVIII ст. регулярно повторюваних бумів і депресій практично не існувало. Оскільки такі цикли виникли приблизно в той же самий час, що й сучасна промисловість, він прийшов до висновку, що кризи є невід'ємною рисою капіталістичної економіки.

У XX ст. такий підхід одержав розвиток у теоріях «більших циклів кон'юнктури» М. Кондратьєва й «хвилях інновацій» Й. Шумпетера, у техніко-економічних укладах С. Глаз'єва [6].

На початку XX ст. французькі вчені Ш. Жид та Ш. Ріст називали підхід основоположників марксизму «теорією катастроф», а неомарксистки, вже не вірячи у неї, відзначали, що економічні кризи в цей час «вже не представляються такими грізними для капіталізму, якими бачив їх к. маркс». ці економісти, як і багато інших, на початку XX ст. ще не представляли наскільки руйнівним може бути криза, що вибухнула всього лише через чверть століття. проте, марксистки виявилися більше точними у визначенні довгострокових прогнозів капіталізму.

Так звана велика депресія 1929–1933 р. призвела до появи багатьох наукових робіт про циклічні кризи, які розглядалися як у політекономічному, так і в економіко-математичному аспектах. А на початку XIX століття сформувалась так звана теорія криз, найважливішим внеском прихильників якої стало доведення циклічного характеру кризи.

Аналіз теоретичних аспектів показав, що існує три основні наукові напрямки визначення поняття «криза», «економічна криза»:

- 1) криза виконує руйнівну функцію, що призводить до загрози життєздатності системи;
- 2) криза руйнує, що призводить до подальшого розвитку і переходу до іншого якісно нового стану існування;
- 3) криза є порушенням рівноваги [7].

Отже, на сучасному етапі розвитку соціально-економічної системи причинами криз є зростання ролі масових комунікацій у процесі розвитку криз та скорочення часу кризового реагування;

зростання ролі нових технологій в генеруванні кризових ситуацій та транснаціональних корпорацій при одночасному зниженні можливостей державних інститутів щодо їх врегулювання; утворення нових форм криз за рахунок комбінації кризових елементів та їх трансформації.

Для здійснення антикризового управління принципово важливо визначитися не тільки з причинами виникнення кризи, характером її перебігу, видом, а й із факторами, які ініціюють виникнення кризових ситуацій. Антикризове управління національною економікою розглядається у двох аспектах: 1) як складова державного регулювання економіки, що являє собою сукупність методів, форм та засобів впливу держави на соціально-економічну систему з метою реалізації макроекономічних цілей; 2) як функція державного управління, що реалізується через проведення антикризової політики, спрямованої на вирішення проблем економічного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Якубенко Ю. Л. Сутність кризових явищ в Україні та напрями їх подолання. *Агросвіт*. 2021. № 24. С. 39–45. URL: <http://dSPACE.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/5905>.
2. Кривов'язюк І. В. Кризові явища в українській економіці та їх зв'язок з циклічністю. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 5-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_12_3.
3. Ядгаров Я. С. История экономических учений. 4-е изд., перераб. и доп. М.: инфра-м, 2009. 480 с.
4. Sombart W. The Quintessence Of Capitalism: A Study Of The History And Psychology Of The Modern Business Man. Library Reprints, 1915. 400 с.
5. Machlup F. Disputes, Paradoxes, And Dilemmas Concerning Economic Development. *Rivista Internazionale Di Scienze Economiche E Commerciali* 4, 1957. No. 9.
6. Андреев С. Ю. Экономические циклы в современной макроэкономической теории. *Научный журнал Кубагу*. No75(01). 2012. URL: <http://ej.kubagro.ru/2012/01/pdf/20.pdf>.
7. Савченко М. В. Детермінанти фінансово-економічної кризи в умовах глобалізації. *Економіка і організація управління*. 2018. Вип. 3. С. 37–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2018_3_6.

Михайлова Єлизавета Вікторівна
*кандидат філологічних наук, докторант,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-4>

ДЕСТРУКТИВНИЙ ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЕКСТЕРНАЛІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Сучасне суспільство, яке трансформувалось в інформаційне, разом із доступом до безмежної кількості інформації та знань отримало нові загрози для індивідуальної та державної безпеки. В такому суспільстві, де інформація набула неабиякого глобального статусу, виникає потреба до появи нового механізму прийняття рішень для вирішення спорів і координації дій. Як зазначав М. Маклюєн, економічні зв'язки і відносини все більше набирають форми обміну знаннями, а не товарами. А засоби масової комунікації самі є новими «природними ресурсами», що примножують багатства суспільства [1].

Проте в інформаційному суспільстві, де будь-які процеси відбуваються в інформаційному полі, де економічний, політичний, культурний та навіть психологічний вплив відбувається через інформацію, виникає нове явище «інформаційна війна». Ще В. Вернадський писав про те, що ефективність наукових досліджень та впровадження їх результатів у всіх сферах життєдіяльності суспільства безпосередньо залежить від стану національного інформаційного потенціалу [2].

Дослідженням проблеми інформаційних війн присвячені роботи таких вчених, Е. Аронсон, С. Гріняєв, В. Говоруха, В. Домарєв, О. Калиновський, Г. Кіссінджер, А. Крутських, О. Курбан, М. Лібікі, О. Литвиненко, В. Остроухов І. Панарін, В. Петрик, Г. Перепелиця, Г. Поченцов, С. Расторгуєв, Д. Рісман, Т. Рон, Ї. Сонер, О. Старіш, В. Толубко, Е. Тоффлер, Х. Шрадер.

За напрямком інформаційних впливів можливо виділити два основні види інформаційної війни: інформаційно-психологічну та інформаційно-технічну із використанням відповідних видів зброї [3]. Такі види інформаційної війни впливають на організацію відповідних заходів. Перша група заходів пов'язана з психологічним характером інформаційної війни і має на меті вплив на системи формування громадської думки і прийняття управлінських рішень, а також на свідомість військовослужбовців і цивільне населення для його «перепрограмування». Друга ж група орієнтована на поразку інформації та інформаційно-управлінських систем противника.

Оскільки цілями інформаційної війни є не фізичне знищення противника та ліквідація його збройних сил, не знищення важливих стратегічних та економічних об'єктів, а широкомасштабне порушення роботи фінансових, транспортних, комунікаційних систем, часткове знищення економічної інфраструктури та підкорення населення країни, що атакується, то завданнями такої війни є:

1) маніпулювання людською свідомістю та інформацією; провокування соціальних, політичних, економічних, культурних, расових, релігійних зіткнень та акцій непокори; дестабілізація політичних відносин та місця держави на політичній арені; деструктивний ідеологічний вплив; ведення населення в оману щодо діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; підрив морального духу населення і як результату зниження бойового потенціалу та обороноздатності;

2) дезінформація, тобто обман або ведення в оману населення щодо справжності та правдивості намірів для спонукання його до раніше визначених запрограмованих дій. Існують різні форми дезінформації та маніпулювання інформацією:

а) тенденційне викладення фактів, що полягає в викладенні певних подій за допомогою спеціально підібраних правдивих фактів;

б) дезінформування від «зворотного», яке має на меті виклад матеріалу шляхом перекручених правдивих фактів, що сприймаються оточуючими, як неправдиві;

в) термінологічне «мінування», в основу якого покладено викривлення початкових занадто важливих, основних термінів і тлумачень;

г) «сіре» дезінформування – використовує правдиву інформацію поряд з дезінформацією;

г) «чорне» дезінформування, тобто використання переважно неправдивої інформації;

3) пропаганда – використання найбільш поширених інструментів інформаційної війни для досягнення цілей, переважно політичних, шляхом психологічного тиску на населення через інформацію;

4) поширення чуток – донесення інформації до населення шляхом спеціального поширення неправдивих відомостей серед певної кількості людей, що у подальшому спричиняє передання цієї інформації наступним групам [4].

Кризи в організації із будь-якої сфери, а особливо освітньої сфери, в умовах інформаційних викликів можуть проявлятися як системно так і раптово, у формі посилення конфліктів, що може призвести до розпаду. Моральне старіння технологій, що використовуються та втрата конкурентних переваг, значний відтік ресурсів також є сигналами наростаючої кризи. Оскільки окрім зовнішніх впливів, будь-які гострі суперечки, що виникають всередині організації, так чи інакше пов'язані із її фінансово-господарською діяльністю, антикризове управління спрямоване на усунення та недопущення прогалин в системі розподілу ресурсів та оптимізацію господарської діяльності.

Основними рисами антикризового управління в умовах інформаційної війни є орієнтація на виведення підприємства (економічної сфери) із кризового стану. Такі заходи, які засновані на реалізації програм із підвищення конкурентоспроможності та фінансового оздоровлення, мають заздалегідь прогнозувати та попереджувати неплатоспроможність підприємства. Окрім того, основою відмінністю такого типу управління є здатність підприємства конструктивно та швидко реагувати на зміни, що виникають внаслідок інформаційних впливів та загрожують його нормальному функціонуванню. Тобто здатність розробляти

оптимальні шляхи виходу з кризової ситуації, визначати пріоритетні цінності підприємства в умовах інформаційної війни, сприяти ефективній роботі в екстремальних умовах.

Отже, інформаційна війна впливає на ефективність діяльності підприємства, зниження якої виражається певними індикаторами, що передують кризі: падіння попиту та зниження купівельної спроможності населення; скорочення пропозиції сировинних і матеріальних ресурсів; стагнація їх науково-технічного та економічного потенціалу; зниження конкурентного статусу підприємства; несприятливі зміни діяльності державних і владних структур; нестабільність зовнішньої політики іноземних держав-партнерів по бізнесу; погіршення технічних ресурсів; ослаблення кадрового потенціалу.

В таких умовах кризових ситуацій впроваджується антикризове управління. До визначення цього поняття існує декілька підходів: 1) упереджувальні механізми; 2) новаторський варіант виходу із кризи; 3) відновлювання платоспроможності та фінансової стійкості; 4) виробничі відносини на рівні підприємства. Залежно від трактування поняття, визначається й мета, що реалізовується внаслідок такого типу управління: відновлення фінансової рівноваги підприємства; вирівнювання диспропорцій внутрішніх і зовнішніх параметрах підприємства; забезпечення фінансової стабілізації (стійкості) підприємств; забезпечення життєдіяльності підприємства; збереження життєздатність підприємства. Відповідно до мети антикризового управління визначаються його функції: планування стратегій та програм; організація оптимальної структури; мотивація кадрів; контроль за своєчасними змінами.

Такий тип управління можливо реалізувати лише наслідуючи наступні принципи: рання діагностика; терміновість реагування; адекватність реагування; повна реалізація внутрішніх можливостей.

Варто зазначити, що незалежно від типу та методів антикризового управління, його впровадження відбувається у рамках чотирьох блоків: 1) діагностика кризи; 2) методологія антикризового управління; 3) прогнозування кризи; 4) соціально-економічні аспекти.

Окремим аспектом антикризового управління є державне управління, яке реалізується у створенні такої системи взаємодії держави і ринкової економіки, що забезпечує подолання макро- і мікроекономічних криз, яке впроваджується за допомогою нормативно-законодавчого регулювання, фінансового регулювання, промислової політики та перерозподілу доходів.

Список використаної літератури:

1. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення! URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050>.
2. Фомін О. Сутність поняття «інформаційна безпека». URL: defpol.org.ua/site/index.php/en/publikaci/doc_download/25.
3. Гриняев С. Н. Поле битвы – киберпространство. Теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны. Москва, 2004. 428 с.
4. Зеленін В. По той бік правди: нейролінгвістичне прогнозування як зброя інформаційно-пропагандистської війни. Вінниця : ТОВ “Віндрук”, 2014. 384 с.

Міщенко Володимир Іванович
*доктор економічних наук, професор,
завідувач сектору цифрової економіки,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»;*

Науменкова Світлана Валентинівна
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-5>

НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Ключовими напрямками поглиблення цифрових трансформацій в умовах повоєнного відновлення та реструктуризації економіки України повинні бути: розвиток на новій технічній та технологічній основі ключових елементів загальнодержавної цифрової інфраструктури; вдосконалення роботи з відкритими даними, головною метою якої повинно бути забезпечення ефективної конвертації даних в інші види ресурсів (перш за все, в ті, які становлять суспільний інтерес); посилення кібербезпеки та розроблення нових механізмів управління кіберстійкістю та кіберризиками; широке впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій в системі освіти та охорони здоров'я, зменшення рівня «цифрового розриву» та інші [1, с. 198; 2, с. 425; 3, с. 38; 4, с. 187; 5, с. 154].

Вдосконалення загальнодержавної цифрової інфраструктури повинно передбачати, перш за все, відновлення роботи щодо впровадження в Україні нової технології зв'язку 5G шляхом використання відповідних технічних і технологічних рішень, організації підтримки та контролю угод між операторами зв'язку про спільне використання інфраструктури з метою зниження витрат на розгортання та використання мережі 5G [6, с. 77].

З метою посилення механізмів роботи з відкритими даними та ефективного функціонування Єдиного державного веб-порталу відкритих даних нагальними питаннями є: забезпечення переходу на використання стандарту DCAT-AP для порталів відкритих даних у версії v2.1.0; збільшення обсягів надання інформації в режимі реального часу та розширення посилань на різні джерела походження та постачальників даних; реалізація програм перетворення даних в альтернативні формати та оцінки профілів користувачів і їхніх потреб; розширення переліку державних картографічних і природних даних; включення до веб-порталу даних про якість води та повітря; розроблення та затвердження системи показників для вимірювання, моніторингу та оцінки впливу відкритих даних на економічні та соціальні процеси в країні [7, с. 70; 8, с. 137; 9, с. 39].

На окрему увагу заслуговують питання вдосконалення регулювання доступу, поширення та використання конфіденційних даних, які стосуються, перш за все, актуальних аспектів забезпечення національної безпеки та оборони, кібербезпеки, життєдіяльності громадян, комерційної таємниці, інтелектуальної власності тощо. Для цього доцільним є розроблення та затвердження переліку «даних, які мають суспільний інтерес», а також чітке визначення законодавчих положень, які повинні забезпечувати обов'язкове надання приватними підприємствами таких даних органам державної влади [9, с. 42; 10, с. 158].

З метою посилення технічних аспектів кібербезпеки доцільним є включення відповідних інструментів її підтримки в технологічні та технічні можливості програмного забезпечення, зокрема, захист від шкідливого коду в кінцевому обладнанні на всіх етапах його створення та використання шляхом стандартизації та кодифікації контрольно-інженерних і технологічних процесів, а також проведення специфікації програмного забезпечення з деталізацією всіх його структурних складових (наприклад, компоненти з відкритим вихідним кодом, компоненти в кодовій базі, інструменти сканування коду, галузеві стандарти та вимоги тощо).

Для підвищення рівня безпеки об'єктів і продуктів Інтернету речей необхідно забезпечити промислове маркування нових пристроїв та організувати систему постійного моніторингу безпеки вже підключених пристроїв. Крім того, розробники продуктів (об'єктів) Інтернету речей повинні обов'язково надавати користувачам відповідну інформацію щодо специфікації такого програмного забезпечення.

З метою посилення інституційної спроможності органів державної влади надійно та ефективно підтримувати національну екосистему кібербезпеки та кіберстійкості необхідно законодавчо забезпечити комплексну реалізацію таких заходів:

- визначити терміни, обсяг, зміст, умови, форми та засоби збереження конфіденційності всієї інформації про кібкрінциденти, яку обов'язково повинні надавати об'єкти критичної інфраструктури та існуючі публічні реєстри Державному центру кіберзахисту України;

- розробити та затвердити перелік об'єктів критичної інфраструктури та перелік об'єктів критичної цифрової (інформаційної) інфраструктури, а також передбачити дієві механізми для його періодичного оновлення та актуалізації;

- розробити механізми взаємодії Державного центру кіберзахисту України, об'єктів критичної інфраструктури та критичної цифрової інфраструктури, чітко визначивши їх права, обов'язки та відповідальність у процесі взаємодії з питань кіберзахисту та підтримки кіберстійкості;

- зобов'язати акціонерні товариства, які є власниками об'єктів критичної інфраструктури, розкривати чітко визначений обсяг інформації про кібкрінциденти своїм інвесторам та акціонерам;

- створити при Державному центрі кіберзахисту України репозитарій інформації про кіберінциденти, визначити рівні доступу до його даних та умови використання інформації суб'єктами господарювання;

- розробити для підприємств, організацій та установ методичні рекомендації щодо управління кібербезпекою та забезпечення кіберстійкості, які б містили стандартні архітектури таких процесів;

механізми організації, методи вимірювання та оцінки рівня кіберзахисту; вимоги до компетенцій ключового персоналу та професійних сертифікацій осіб, які відповідають за виявлення та попередження кіберінцидентів; механізми управління вразливостями та реагування на кібератаки, а також порядок звітування про стан кібербезпеки та кіберстійкості підприємств, організацій та установ.

Крім того, в контексті реалізації механізмів забезпечення кіберстійкості галузевим регуляторам ринку доцільно запровадити на підприємствах, в організаціях і установах обов'язкове розроблення та реалізацію комплексних систем забезпечення кіберстійкості та управління кіберризиками. Такі системи повинні ґрунтуватися на реалізації стратегій раннього виявлення кіберзагроз і розробленні адекватних політик кібербезпеки, передбачати мінімізацію негативного впливу від реалізації кібератак та інших кіберзагроз, забезпечення цілісності, доступності та конфіденційності даних, які обробляються, зберігаються та передаються за допомогою телекомунікаційних систем, а також можливість відновлення діяльності до умов функціонування у стандартному режимі. Принципово важливим елементом такої системи повинно бути визначення мінімально допустимого (базового) рівня кібербезпеки (кіберстійкості) підприємства.

Важливим напрямом посилення цифрової трансформації економіки України в період повоєнного відновлення повинно бути всебічне стимулювання впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій в системі освіти, для чого, зокрема, необхідно:

- розробити національні стандарти акредитації та сертифікації вчителів з урахуванням вимог до їх цифрової кваліфікації та навичок безпечного й відповідального використання Інтернету;
- запровадити в старших класах загальноосвітніх шкіл курс з інформаційно-комунікаційних технологій з проведенням сертифікації цифрових навичок і компетенцій учнів;
- врахувати в програмах університетів вивчення основ штучного інтелекту, кібербезпеки, великих даних, квантових та інших

цифрових технологій з метою синхронізації освітніх стандартів вітчизняних університетів з університетами Європейського Союзу, а також сприяти розвитку R&D, наукових парків та ІТ-освіти.

Список використаної літератури:

1. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D. Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol. 18. Is. 1. P. 190–202.
2. Міщенко В. І., Міщенко С. В. Удосконалення дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в Україні в умовах переходу до таргетування інфляції. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 421–428.
3. Іванов В. В., Науменкова С. В. Економіко-правові колізії дослідження фінансових ринків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. № 12 (153). С. 35–41.
4. Mishchenko, V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. Operational Risk Management of Using Electronic and Mobile Money. *Banks and Bank Systems*. 2022. Vol. 17. Is. 3. P. 142–157. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12).
5. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Т. 1. № 105. С. 186–189.
6. Міщенко В. І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 67–81. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.067>.
7. Науменкова С. В., Мищенко С. В. Регулирование денежного обращения на основе использования методов и инструментов денежно-кредитной политики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 6 (147). С. 66–72.
8. Ivanov V. V., Lvova N. A., Pokrovskaia N. V., Naumenkova S. V. Determinants of tax incentives for investment activity of enterprises. *Journal of Tax Reform*. 2018. Vol. 4. Is. 2. P. 125–141.
9. Міщенко В. І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>.
10. Bukovinsky S. A. et al. The Banking System of Ukraine: Towards European Integration. Kyiv : National Bank of Ukraine, 2015. 496 p.

Немировська Оксана Вікторівна
*кандидат економічних наук, докторант кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Державний податковий університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-6>

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ КОРПОРАТИВНОГО СТИЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТА РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОГО ПЛАНУ

Стрімка діджиталізація, розвиток інформаційних технологій, поява нових соціальних медіа ресурсів формують сприятливі умови для розширення доступності освіти. Це сприяє загостренню конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг між закладами вищої освіти в Україні та за її межами. Тому важливим аспектом в діяльності будь-якого закладу вищої освіти, як і організацій інших сфер функціонування, є їх стратегічний розвиток.

Стратегія закладів вищої освіти (далі – ЗВО) передбачає розвиток установи з метою досягнення поставлених цілей та завдань [4, с. 58]. Розробка стратегії є результатом стратегічного управління. Проте його відносна новизна в закладах вищої освіти України вимагає впровадження нових інформаційних систем та технологій. Такий підхід дає змогу охопити освітніми послугами тих споживачів, які раніше не мали до них доступу. На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій, систем телекомунікацій, програмних продуктів та веб-додатків є очевидним їх використання в інформаційному забезпеченні та стратегічному розвитку ЗВО. Новітні досягнення в області інформаційних технологій безпосередньо впливають на стратегічний розвиток та їх ефективність, що підвищує конкурентоспроможність ЗВО.

Важливість стратегічного планування закладів вищої освіти (далі – ЗВО) розглядається в роботах вітчизняних вчених як: Бублик М. І. [1], Марухленко О. В. [2], Ляшенко О. М. [3]. Однак

аспект впливу медіа дизайну на стратегічний розвиток ЗВО в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених мало досліджувався.

В роботі Ляшенко О. М. [2, ст. 116] визначено, що формування конкурентних переваг ЗВО забезпечує саме стратегія розвитку, яка визначає їх позицію на ринку освітніх послуг. Також існує певний взаємозв'язок між стратегією, перевагами та конкурентною позицією ЗВО на ринку освітніх послуг. Процес створення стратегії ЗВО складний й клопіткий та направлений на прогнозування майбутнього стану ЗВО зважаючи на вимоги ринку освітніх послуг та суспільства. Це прогнозування виходить з аналізу зовнішнього середовища та дозволяє позиціонувати ЗВО в колі його конкурентів [2, ст. 117].

Проведемо оцінку ефективності роботи системи візуальної комунікації в каналах просування структурного підрозділу УДФСУ (нині – ДПУ) (Науково-навчальний інститут інформаційних технологій, далі – ННІ ІТ) інформацій як результат розробки стратегічного планування та впровадження фірмового стилю. Одним з найголовнішим напрямком його стратегічної діяльності є просування на ринку освітніх послуг. В умовах зменшення кількості потенційних споживачів освітніх послуг (абітурієнтів) в Україні, росту кількості співвітчизників, які обирають навчання за кордоном, зменшення фінансування галузі освіти для отримання конкурентних переваг та залучення абітурієнтів, інституту необхідно адаптуватись під сучасні реалії ринку освітніх послуг.

Так, як головним чином просування на ринку освітніх послуг відбувається завдяки каналам комунікації, необхідно їх активізувати, як по відношенню до внутрішніх цільових аудиторій, персоналу та студентів, так і до зовнішніх – споживачів освітніх послуг. Серед останніх важливе місце займають абітурієнти, мотиви користування освітніми послугами яких, залежать від конкретних цілей та наявного освітнього рівня. Для цього можуть використовуватись заходи маркетингових комунікацій, які передбачають поєднання офлайн та онлайн інструментів. Особлива уваги повинна бути приділена формуванню бренду структурного підрозділу за допомогою доступних каналів комунікації.

О. В. Ситник вважає, що в умовах сучасного розвитку інформаційного суспільства очевидним є факт зростання психологічного, естетичного, культурно-виховного та екологічного впливу на людину нової сфери дизайн-проекування, не пов'язаної з обов'язковими рисами традиційного дизайну – з матеріальним виробництвом і інструментальною функцією продукту. Серед назв цієї молоді сфери дизайну фігурують такі варіанти: комп'ютерний дизайн, інформаційний дизайн, дизайн програмних інтерфейсів, медіадизайн, інтерактивний дизайн, дизайн електронного середовища тощо [5, с. 661]. Узагальнюючи, медіадизайн – це практика художньо-технічного оформлення та подання інформації з урахуванням специфіки роботи з інформаційними ресурсами, сервісами, каналами просування та функціональних можливостей інформації.

Продуктом медіадизайну є форма повідомлення, через статичний або динамічний носій [5, с. 662]. Візуальний маркетинг сьогодні приносить найкращі результати в першу чергу тому, що більшість людей – сприймають світ переважно візуально. Instagram відвідує 11 мільйонів активних користувачів, 41% з них відноситься до вікової групи від 16 до 24 років [9]. Це відмінний спосіб підтримувати зв'язок з поколінням міленіуму. Отже, соціальна мережа Instagram є потужним інструментом smm-маркетингу, який дозволяє ефективно використовувати та оперувати різнобічними можливостями освітніх інституцій для успішної діяльності. Разом з тим невпинне зростання популярності до соціальних мереж сприяє позиціонуванню товарів та послуг підприємств через мережу Instagram та стає надійним важелем, націленим на привернення уваги потенційних абітурієнтів. Таким чином, цифрове середовище за допомогою медіадизайну прямо формує у споживачів кінцеве уявлення про продукт (освітню послугу). Тим самим медіадизайн поєднуючись з цілями стратегічної діяльності інституту формує бренд на ринку освітніх послуг.

В результаті проведення дослідження виявилось, що найефективнішими каналами комунікації УДФСУ (ДПУ) є сторінки в Facebook та Instagram. Вони мають найвищі показники

ефективності і показують себе краще в порівнянні зі звичайними засобами комунікації через профорієнтацію. Це пояснюється тим, що з 2019 року частка українських користувачів Facebook та Instagram, зросли на 7% і 22%. На даний момент ними користуються 16 і 14 млн. українців відповідно. В загальному соціальними мережами користується 60% населення поточного населення країни, коли в 2009 ця частка складала лише 40% [9]. На базі глобальної статистики, частка користувачів, яка зацікавлена в освітніх послугах, що просуває в своїх каналах комунікації складає 0,0085%. Така ж частка на середину 2020 року складала 0,0028%.

При цьому завдяки комплексу заходів просування на ринку освітніх послуг ННІ ІТ, зміг вийти на лідируючі позиції серед інших структурного підрозділу УДФСУ (ДПУ). Згідно звітам ректора, під час вступної кампанії 2021 в ННІ ІТ кількість заяв, які подали абітурієнти лише на спеціальність 122 «Комп'ютерні науки», порівняно з 2020 роком збільшилось на 58%. При цьому приріст між 2019–2020 роками складав 25%. Показником ефективності впровадженої СВК також слугують показники збільшення кількості студентів, що вступили на 1 курс, в порівнянні за 2020-2021 рік. Таким чином в 2021 році, спостерігається підвищення кількості студентів першого курсу всіх спеціальностей, окрім товарознавства. В період з 2018 по 2021 рік кількість поданих заяв до ННІ ІТ збільшилась на 785%, з 46 до 407 [8].

Ефективність заходів стратегічного маркетингу підтверджуються результатами широкого конкурсу. За результатами якого ННІ ІТ отримав 17 рекомендацій, що складає 48% від всіх рекомендацій університету [8].

Тому на базі системи візуальної комунікації необхідно і в подальшому розвивати нові підходи до просування з використанням медіадизайну. Якщо раніше соціальні мережі намагались переважно структурувати контент, а згодом фільтрувати на основі власних алгоритмів, то найближчим часом варто очікувати розробки функціоналу зі створення та відбору інформації.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, очевидно, що необхідність підвищення конкурентоспроможності та осучаснення

підходів маркетингової діяльності освітніх інституцій України потребує як найшвидшої адаптації їх до роботи в умовах ринку.

Концептуальний підхід застосований до методології даного дослідження, з призми стратегічного маркетингу, можна використати для різних сфер господарювання та організацій.

Список використаної літератури:

1. Бублик М. І., Жук Л. В., Дрималовська Х. В. Досвід формування стратегій розвитку закладів вищої освіти в умовах глобалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 21(1). С. 31–34. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_21\(1\)8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_21(1)8).

2. Ляшенко О. М. Стратегічний розвиток вищого навчального закладу. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія «Економіка»*. 2016. № 8. С. 116–117. URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/2016/8/>.

3. Марухленко О. В. Стратегічне планування у вищих освітніх закладах. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2017. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2017_3_42.

4. Усик В. І. Фінансові правила уряду в розвитку сфери національної освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2020.

5. Social media stats worldwide. Statcounter: веб-сайт. URL: <https://gs.statcounter.com/social-media-stats#monthly-200903-202012-bar>.

6. В Україні стрімко зростає доля користувачів Інтернет. Ліга. URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/v-ukraine-stremitelno-rastet-dolya-polzova-teley-internet>.

7. Стратегія розвитку УДФСУ на 2018–2025 рр. URL: <https://www.nusta.edu.ua/стратегія-розвитку-ндфсу>.

8. Звіти ректора УДФСУ. URL: <https://www.nusta.edu.ua/zv%d1%96ti-rektora/> (дата звернення: 10.12.2021).

9. Як українці використовують Facebook і Instagram – дослідження. Ліга. URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/kak-ukraintsy-polzuyutsya-facebook-i-instagram---issledovanie> (дата звернення: 22.01.21).

Суховій Альона Іванівна
*керівниця відділу регіонального маркетингу,
ТОВ «Сингента»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-7>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛОДООВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Плодоовочевий підкомплекс агропродовольчого сектору економіки України відіграє надзвичайно важливу роль у забезпечення населення України необхідним набором продуктів харчування згідно з фізіологічними потребами. Його функціонування формує базис розвитку ринку плодоовочевої продукції, здійснюючи обмін на ринку таких товарів як овочі, плоди і ягоди, які виступають вельми цінними продуктами для людського організму. Формування ринку плодоовочевої проходить навколо специфічного товару, яким є плодоовочева продукція. Поряд з цим ринок забезпечує наявність відповідного середовища взаємодії виробників, споживачів, держави, інфраструктурних утворень, які задовольняють свої потреби, а головне – потреби населення у плодоовочевому товарі.

Функціонування ринку плодоовочевої продукції проходить в складних умовах, які пов'язані перш за все із негативними чинниками воєнного характеру, а також трансформацією системи формування пропозиції продукції (господарська складова) і попиту з боку споживачів. Переважна частина посівних площ виробництва овочів зосереджені на півдні України в Херсонській, Одеській і Миколаївській областях. Там зараз тривають бойові дії, частина регіону перебуває під окупацією – цей фактор руйнівним чином вплинув на ринок. Інші, неспеціалізовані регіони, неспроможні задовільнити попит на плодоовочеву продукцію, тому відбувся ціновий шок, який особливо проявився по таких культурах як цибуля, кавуни, помідори, болгарський перець. Паралельно негативного впливу на ситуацію на ринку завдало блокування морської логістики. І це лише невелика частина проблем, з

необхідності першочергового вирішення яких потрібно будувати перспективи розвитку ринку плодоовочевої продукції в Україні в сучасних умовах.

Відповідно до такого представлення сучасної ситуації, однією з ключових є проблема організаційного оформлення й стабілізації даного ринку. Розбудова функціонального, організованого з розвиненою інфраструктурою й зрозумілою для усіх учасників системою регулювання ринку плодоовочевої продукції поки що позиціонується як перспектива, адже нажаль вона не вирішується у тому обсязі, який би задовольняв переважну більшість учасників і державу. Цілий ряд невирішених питань, до яких сьогодні додався воєнний аспект, ускладнюють функціонально-регуляторний процес і роблять монополізацію плодоовочевого ринку об'єктивною реальністю в Україні у контексті національних ринкових пріоритетів.

В останні десятиліття сільськогосподарські підприємства значно зменшили обсяги посівів під овочевими культурами, віддаючи перевагу менш затратним культурам. Невеликі сімейні господарства залишилися основними (переважаючими) виробниками плодоовочевої продукції, не здатні бути системно конкурентоспроможними в силу об'єктивних обставин їх функціонування і за певних умов можуть повністю відмовитися від такої діяльності, як тільки з'явиться можливість для більш дохідного виду зайнятості.

Нагальним завданням, яке сьогодні – в умовах воєнного часу й у перспективі потрібно вирішувати у розрізі перспектив ефективного розвитку ринку плодоовочевої продукції – це створення дієвої системи організаційно-економічного забезпечення. Адже як показує сьогоднішня ситуація [4; 5; 8; 9], розвиток ринку плодоовочевої продукції організаційно, функціонально і у своїй соціально-економічній ефективності залежить від господарської структури. Як зазначають вітчизняні науковці – сектор мікро- і малих форм господарювання, потребує активного налагодження спільної діяльності [10], розвитку кооперації [1; 2; 3] та насамперед активізації процесів становлення сімейних фермерських господарств [6; 7], які повинні стати основними гравцями зокрема

на ринку плодоовочевої продукції. Це базові передумови для забезпечення конкурентоспроможності на ринку [11; 12]. Така доцільність пов'язана із відсутністю розвиненої ринкової інфраструктури плодоовочевого ринку та кооперативної системи виробництва-реалізації продукції, яка дозволила б консолідувати дрібних виробників у конкурентоспроможні групи, зменшивши таким чином трансакційні й виробничі витрати. В малих господарствах, сімейних фермерських, при виробництві плодоовочевої продукції переважає ручна праця, примітивні трудомісткі технології й примітивна система організації праці (виробництва), що робить вироблену продукцію дорогою, а вигоди від її продукування сумнівними з точки зору об'єктивної економічної оцінки.

Ринкова структура плодоовочевого ринку сьогодні складається таким чином, що попит на продукцію зростає. Проте за існуючих особливостей функціонування галузі, глобальних тенденцій, а також структури виробників, виникають проблеми з наповненням ринку. Питання в тому, що господарства населення (основний виробник) займаються плодоовочевою діяльністю для ринку «вимушено» – заради економічного виживання. Тому їхні можливості щодо стабільного, перспективного збільшення обсягів виробництва плодоовочевого товару є мізерними і робити ставку на цих виробників досить проблематично, хоча в короткостроковій перспективі малі сімейні господарства здатні вирішувати проблему. Проте, плодоовочевий ринок в Україні – потенційно надзвичайно високої ємності, адже фізіологічні потреби через відсутність достатнього рівня доходів у широких верств населення, залишаються незадоволеними, що є яскравим підтвердженням наявності значного потенціалу споживання плодоовочевої продукції. Непрогнозованою і завжди нерегульованою залишається ситуація з формуванням товаропотоків, контролем якості і ціноутворенням на продукцію плодоовочевої галузі.

Сучасні проблеми розвитку виробництва і формування пропозиції плодоовочевої продукції, створюють деструктивні ситуації у функціонуванні господарської системи, механізми ціноутворення, інфраструктурного забезпечення та споживацьких

уподобань. Стихійність, нерегульованість процесів ринкового обміну зумовлена в основному відсутністю функціонального механізму інфраструктурного забезпечення як базису становлення організованого ринку з прозорими каналами збуту продукції, доступними для усіх без виключення виробників, незалежно від розміру і форми господарювання.

Список використаної літератури:

1. Sakovska O., Shpykuliak O. State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020. *33rd IBIMA Conference*: 10–11 April 2019 Granada, Spain. Editor Khalid S. Soliman. 2019. P. 8316–8321. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85074096591&partnerID=MN8TOARS>.

2. Shelenko D., Balaniuk I., Shpykuliak O., Sas L., Humeniuk M., Matkovskyi P. Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22, Issue 1. P. 569–578. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_1/volume_22_1_2022.pdf.

3. Shpykuliak O., Sakovska O. Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 3. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-889>.

4. Галат Л. М. Тенденції розвитку органічного плодоовочевого ринку України у світовому контексті. *Агросвіт*. 2021. № 12. С. 22–33. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.12.22

5. Ковтун В. А. Проблеми та перспективи розвитку малого та середнього бізнесу Півдня України під час виробництва плодоовочевої продукції. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 26. С. 178–184. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Kovtun-V.-A.pdf>.

6. Концепція розвитку сімейних фермерських господарств на період до 2030 року: проєкт / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, В. А. Мамчур, Р. Я. Корінець. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021. 20 с.

7. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. Інституційна формалізація розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 72–86.

8. Ринок плодоовочевої продукції та продуктів переробки в Україні: є проблеми з вирощуванням. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok->

plodoovoshnoj-produkcii-i-produktov-pererabotki-v-ukraine-est-problemy-s-vyrashivaniem.

9. Сало А. І. Розвиток ринку плодів та ягід в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 16 – 23.

10. Спільна діяльність малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції як проста форма кооперації (у формі договору простого товариства): методичні рекомендації / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2022. 60 с.

11. Шпикуляк О. Г., Воскобойник Ю. П., Овсянніков О. В. Формування конкурентоспроможності в аграрній економіці. *Агроінком*. 2017. № 9. С. 4–8.

12. Яцишина Л. К. Дослідження ринку овочів і фруктів в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 105–109.

НАПРЯМ 3. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Silvia Dulschi

*Doctor, Associate Professor,
State University of Moldova*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-8>

PARTICIPATION OF CITIZENS IN LOCAL GOVERNMENT

Depending on the form of manifestation of the will of the people, a distinction is made between direct and representative democracy. *Direct democracy*, at the local level, presupposes the exercise of public power directly by the population of the administrative-territorial unit, expressed especially by taking binding decisions on issues of local interest. *Representative democracy* presupposes the exercise of power by the population, citizens through local public administration authorities, in other words, the activity of local elected officials. In the view of researchers Murgescu D., Dumitrica C., direct democracy in the system of local self-administration presupposes the direct participation of citizens in the elaboration, debate, and adoption of decisions on issues of local interest, as well as in exercising control over the implementation/execution of these decisions [8, p. 16]. The following are attributed to the category of institutions of direct democracy at local level: local referendum, local elections, local public debates, local popular initiative, revocation of local elected officials, citizens' assemblies, petitioning local authorities, presentation of reports to local elected officials on the activity carried out, rallies, demonstrations, picketing [4, p. 24]. According to N.E. Kovalenko, the institutions of local direct democracy are local referendum, local elections, residents' gatherings, rallies, demonstrations, personal addresses of citizens,

revocation of local elected officials, public consultations, conferences, citizens' opinion poll [2, pp. 39–47].

Addressing the problem of citizen involvement in the local decision-making process essentially involves elucidating the democratic nature of local autonomy or, in other words, local self-administration. As the researcher N. E. Kovalenko argues, the notion of "local self-administration" designates a political-legal phenomenon with a democratic essence, as it implies a form of exercise by the people of its right to power (of its sovereignty).

The author defines self-administration as "the level of public power closest to the population, designated (elected) by it and which has the autonomy and independence necessary to solve local problems" [2, p. 17–31]. At the same time, the researcher also recognizes the existence of a state administration at the local level, where the citizens, who form the local community, are no longer a source of power, but governed. The term "self-administration", in his view, implies to take decisions on its own, to administer independently and to be responsible for the consequences of the activity carried out.

Professor Murgescu D., treats "local self-administration" as a complex concept, which involves the following important aspects [7, p. 38–44] is a manifestation of democracy, a form of exercising the sovereignty of the people; it is a phenomenon situated on the border between the state and society, which connects these subjects; belongs to the phenomenon of administration, being called to guide, organize and regulate the social activity; represents a source of initiation and practical implementation of initiatives, creative energy and responsibility of the population within the limits of the administrative-territorial unit; it is a form of realization of human and citizen's rights and freedoms; represents a system of social relations related to the independent organization of the population at the territorial level, which solves its problems of local interest without any intervention from outside. In essence, local self-administration is the most favorable space for the development and manifestation of all forms of democracy, respectively, democracy must start at this level in the Republic of Moldova as well. An important and determining factor of local self-administration is decentralization. At present, it is regarded as a main strategy for transferring responsibilities from the central public

administration to the local public administration. However, it is not an end, but is promoted as an essential institutional condition for democratic and effective governance and is justified only to the extent that it pursues that aim. According to specialists, decentralization contributes to the process of democratization of society in several ways, the main one being to provide possibilities for the direct participation of the population in the government through the elected institutions or indirectly through local elections or through supervision of the activity of local public administration [6, p. 7].

Therefore, the decentralization offers a rapprochement of the local public administration with the citizens, creating conditions for the democratization of the public administration and for the increase of the efficiency of its activity. The relationship between local public administration authorities and citizens is the main component in the evaluation of local democracy. The reality is that in this bilateral relationship neither side acts to the level of expectations. The public administration authorities need the support of the citizens from the community for the implementation of the local programs and policies, while the citizens want to know the short- and medium-term strategies that the local representative authorities intend to realize, to know the problems faced by the community and, finally, to participate in the decision-making that concerns them. These interests lead to the establishment of contacts, collaborations between local public administration authorities and citizens in solving problems of major importance for the entire local community.

Unfortunately, the relations between the citizens and the local public administration authorities are still going quite slowly. The causes of this situation could be citizens do not have sufficient knowledge about the role and duties of local public administration authorities; there is a lack of experience, competence, and interest from both sides for a constructive dialogue on matters of Community interest; lack of transparency in the process of decision-making and general functioning of local public administration authorities; non-involvement of citizens in the decision-making process, etc. In general, we must recognize that citizens very vaguely understand the essence of local autonomy, as well

as their role, their responsibility as primary subjects of autonomy; the alienation of the community and the individual from the public power has not been overcome, there are not enough premises for the responsible involvement of citizens in the process of solving local problems [2, p. 17–31]. At the same time, it is necessary to consider the fact that the participation of citizens in the local decision-making process is not carried out automatically. Specific strategies are needed to establish communication channels and a constructive dialogue between local public administration and citizens or their associations [6, p. 5].

Under this aspect, in the specialized literature, researchers operate with the notion of *democratic performance* of local public administration authorities, understood as an indicator that illustrates the degree of achievement of democratic norms in the activity of local public administration, in other words the contact between authorities and citizens (the capacity of authorities to work in an open and objective manner). Thus, two features are important for the appreciation of this performance: *the openness* – according to which the local public administration is open and transparent in providing information about its activity, which allows the involvement of citizens in the local decision-making process; *objectivity* – the local public administration treats each citizen equally, according to constitutional principles [57, p. 23]. The necessity of achieving such a performance is more than obvious, as the involvement of citizens in different forms in the elaboration and execution of decisions makes the administration process more transparent and receptive to the daily reality of local communities. On the other hand, citizen participation is the most efficient tool for the practical application of some programs and strategies regarding the local development, the public being one of the greatest resources in the development and practical implementation of local laws and policies [3, p. 78]. Therefore, public participation is an important tool in local development activities, imprinting the quality of the decision-making process and strengthening the authority of decisions through the support provided by the public in their implementation [1, p. 252]. In this context, we consider it important to reiterate the special value of the principle of citizens' consultation in local issues of special interest appreciated, as a component of local autonomy [5, p. 243], guaranteed

by *the Constitution of the Republic of Moldova* (art. 109 para. (1)) and *the Law on local public administration* (Art. 3 para. (1)). A clear conception of the given principle cannot be attested in the literature. According to some researchers, it is identified (in our unjustified view) with the local referendum. Respectively, it is claimed that the principle of citizens' consultation on local issues of special interest or the local referendum is a component of the local autonomy [1, p. 251].

At the same time, specifying that the right to local autonomy belongs to the local communities that exercise it through the authorities elected by them, it is stressed that the local communities are stressed the right to intervene directly in some cases in the administration process, through referendum or other forms stipulated by law. In the author's view, this principle cannot be reduced only to the local referendum, as in such a variant it is currently practically inapplicable. That is why we believe that the referendum should only be recognized as a form of realizing the principle given, possibly the most important. The confirmation of this idea can also be inferred from the provisions of *the Law on local public administration*, which in art. 8 para. (2) and (3) establishes: "(2) In matters of local interest, which concern a part of the population of the administrative-territorial unit, various forms of consultations, public hearings and conversations may be organized with this party, according to the law. (3) The draft decisions of the local council shall be publicly consulted, in accordance with the law, in compliance with the procedures established by each representative and deliberative authority of the population of the administrative-territorial unit of level I or second." Considering these moments, we consider that the realization of the principle of citizens' consultation in local issues of interest is possible through other forms of exercise of democracy at local level: local popular initiative, local public debates, residents' gatherings, personal addresses of citizens, public consultations, etc.

References:

1. Bădîngă C. Consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. În: Administrația publică în statul de drept: Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27–28 septembrie 2008. Chișinău: S.n., 2009.

2. Boc M. Mijloace de implicare directă a cetățenilor în activitatea instituțiilor europene. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2013, nr. 1 (32).
3. Ghidul alesului local / elab.: T. Deliu, T. Manole, A. Groza [et al.]. Chișinău: „Nova Imprim” SRL, 2011. 312 p.
4. Implicarea cetățenilor – pe scurt. Ghid de participare publică pentru autoritățile publice locale / autori: O. Preda, S. Olteanu. București: CeRe – Centrul de Resurse pentru participare publică, 2018. 38 p.
5. Micinschi A. Unele forme și metode contemporane de administrare publică locală. În: Administrația publică: aspecte practico-științifice, probleme și perspective, Materialele conf. internaț. științifico-practice, din 30 ianuarie 2004. Chișinău: CEP USM, 2004.
6. Mocanu V. Standarde de performanță în administrația publică locală. Chișinău: Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Editura TISH, 2004. 48 p.
7. Murgescu D., Dumitrică C. Participarea cetățenească – mijloc de implicare a cetățeanului în procesul decizional. În: Sfera Politicii, 2019, nr. 136.
8. Participarea cetățenească – mijloc de implicare a cetățeanului în procesul decizional. În: Sfera Politicii, 2009, nr. 136.

Дульський Іон
*кандидат історичних наук, доцент,
Державний університет Молдови*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-9>

СОЦІОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЕКЗИСТЕЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Протягом усього свого існування людство стикається з різними викликами, що визначаються як екзистенційні загрози, що несуть у собі небезпеку на рівні збереження земної цивілізації. Сам факт існування людства протягом багатьох тисячоліть говорить на користь того, що соціальні системи здатні долати кризи і знаходити шляхи до забезпечення самовиживання в найскладніших умовах. Однак, ця констатація не знімає проблеми як такої.

З макросоціальної точки зору історичні процеси виглядають менш болючими, коли вони розглядаються крізь призму загальних аспектів формування окремих цивілізацій, освіти та розпаду імперій. Зовсім інакше сприймаються поточні виклики і погрози, коли прийняття управлінських рішень залежить від адекватного сприйняття, розуміння і реагування на виклики екзистенціоналістську загрозу.

Одним із найважливіших принципів прийняття управлінських рішень є принцип науковості і в цьому відношенні не останнє слово стоїть за соціологією управління. У силу розуміння складного, комплексного характеру соціальних процесів, ми не ідеалізуємо можливості цієї галузі науки і не вимагаємо відповіді на питання, що стосуються конкретних, приватних ситуацій, що відбуваються в тій чи іншій країні, з тим чи іншим урядом чи політичним лідером.

У нашому розумінні роль соціології управління у забезпеченні прийняття адекватних управлінських рішень, полягає у застосуванні методологічних принципів та підходів наявних в арсеналі соціологічної науки для уловлювання у соціальному розвитку сигналів, що вказують на зародження нових викликів, пов'язаних з екзистенційними загрозами.

Управлінська діяльність держави, особливо держав, які мають значну вагу у світовій політиці, а також міжнародних організацій, повинна будуватися виходячи з необхідності забезпечення безпеки для всього людства незалежно від її джерел та характеру природного чи андрогенного.

Соціологія управління, розглядатиме управлінську діяльність держави як сукупність поетапних, послідовних дій покликаних забезпечити функціонування соціальних інститутів з урахуванням завдань, що виникають як суспільства в цілому, так і за певними напрямками і системами. У зв'язку з цим ми звернемося до наявного в соціологічному арсеналі алгоритму, що визначається як управлінський цикл.

Управлінський цикл слід розглядати як концептуальне і методологічне поняття, що вказує на наявність певних закономірностей соціальних процесів, що піддаються спостереженню, фіксації та обліку, у визначенні тих чи інших тенденцій у розвитку суспільства, на підставі яких відповідальні органи державної влади, міжнародні організації можуть, а в певних ситуаціях, зобов'язані приймати рішення, покликані недопустити небажане розвиток виявлених процесів. Однією з найважливіших форм випереджаючого відображення дійсності властиве людству всіх етапах його існування, є соціальне передбачення.

У рамках соціологічного підходу до процесу управління, соціальне передбачення слід розуміти як обґрунтоване, логічно несуперечливе моделювання майбутнього стану суспільства, окремих процесів та явищ.

Соціальне передбачення як та інші види соціальної діяльності, зокрема і наукової що з розумінням і поясненням соціальних процесів пройшло тривалий еволюційний шлях і з розвитком науки воно ставало складнішим, імовірнісним, які мають дедалі більшою мірою достовірності.

Основним визначальним критерієм якості соціального передбачення слід вважати рівень достовірності майбутніх змін. Чим точніше і виразніше формулюються очікувані зміни, тим вища оцінка діяльності дослідників концентруючих зусиль на соціальному передбаченні.

Спираючись на апробовані методи, соціальне передбачення аналізує існуючі реалії з метою виявлення тенденцій, що намічаються, особливо дезорганізуючого, руйнівного характеру. Передбачення соціальних змін виражених у структурних перетвореннях суспільства, у демографічних процесах, у системі організації державної влади та управління, а також у відокремлених суспільних сферах спираються на діагностичний метод.

Обидва названі методи, в основі своєї, будуються на взаємодії раціонального та інтуїтивного підходів які, з одного боку спонукають до соціального будівництва на основі креативних уявлень про майбутнє, а з іншого обмежені реальними можливостями та рівнем розвитку науково-технічного прогресу.

Соціальне передбачення неспроможна сконструювати модель майбутнього суспільства тієї чи іншої соціальної системи чи підсистеми, проте воно здатне вловлювати основні тенденції їх руху і подає потрібні сигнали для реагування, за умови, що цей процес спирається на достатню та точну інформацію.

Дуже близьким за змістом та методологією соціального пізнання до передбачення є соціальне прогнозування. Його завдання інше: сприяти науковому обґрунтуванню планів та програм розвитку. При прогнозуванні характеризується можливий набір необхідних шляхів та засобів втілення у життя наміченої програми дій.

У основі прогнозу лежить імовірнісний підхід, тобто. твердження про настання у майбутньому певних значимих подія з високим рівнем достовірності. Найбільш підходящим прикладом може послужити прогноз погоди, де ймовірність опадів або інших метеорологічних явищ будується за конкретними ознаками, що забезпечують практично стовідсоткову ймовірність явища.

Підстави для розмежування понять є ступінь достовірності висловлювань про майбутнє. Так А. Шмідт та Д. Сміт заявляють, що під прогнозом зазвичай розуміють кількісне передбачення, а от якісні зміни є прерогативою передбачень [6]. Згідно з думкою Д. Джонсона передбачення є прерогативою фізичних наук, оскільки вимагає застосування «охоплюючого закону». Оскільки ж соціальні дисципліни мають у своєму розпорядженні слабку підставу для формулювання законів такого типу, вони обмежуються прогнозами, що відображають реалістичні або ймовірні комбінації передба-

чуваних орієнтирів та вихідних умов. Прогнози соціальних дисциплін, на його думку, виступають «замінниками» передбачень точніших наук [6].

Виявляючи сутність прогнозування, необхідно сказати про три основні функції та три його стадії:

– виявлення тенденцій (закономірностей) та факторів, що зумовлюють можливі зміни (дослідна стадія);

– виявлення альтернативних варіантів розвитку, їх динаміки в результаті прийняття тих чи інших рішень (стадія обґрунтування управлінських рішень);

– оцінка ходу та наслідків реалізації управлінських рішень, непередбачених змін зовнішнього середовища, ситуацій для своєчасного уточнення дій у разі необхідності (стадія контролю та корекції).

На прогнози найчастіше впливають політичні сили, які прагнуть підпорядкувати собі суспільну свідомість. У цих умовах неможливо розглядати прогноз як науковий і зважений аналіз дійсності. Науковий прогноз заміщається ідеологічно мотивованими деклараціями, що відображають корисливі інтереси можновладців. У результаті створюється якесь ілюзорне бачення економіки, соціального, політичного та духовного життя.

І на закінчення слід зазначити, що прогнозування є тією основою для здійснення майбутніх соціальних проєктів, це соціальне програмування, орієнтоване на вирішення найбільш актуальних та значущих проблем. Також це і соціальне планування, що охоплює всю картину соціального життя. І зрештою, це тестування нових технологій та нових соціальних моделей.

Список використаної літератури:

1. Бурега В. В. Социально-адекватный менеджмент. Київ, 2000.
2. Гибсон Дж., Иванчевич Д. М., Донесли Д. Х. Организации: поведение, структура, процессы: Пер. с. англ. М., 2000.
3. Матвієнко В. Я. Соціальні технології. Київ, 2001.
4. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). За ред. В. М. Гейця. Київ, 1999.
5. Яценко А. М. Організаційно-культурні ресурси і механізми соціального управління (соціологічний аналіз). Одеса, 2003.
6. Сущность социального прогнозирования. URL: <https://cyberpedia.su/17x2156.html>.

Ковальчук Захарій Володимирович
*здобувач другого магістерського рівня,
Київський національний університет
будівництва та архітектури*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-10>

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СУСПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

З формального законодавчого погляду, чинну вітчизняну модель державно-церковних відносин визначають як автономну, сепараційну або ліберальну, що передбачає чітке відокремлення церкви від держави [5, с. 144]. Разом з тим, в Україні стихійно від самого початку незалежності держава та церква намагаються співпрацювати та втручатися у внутрішні справи одна одної, без уваги на принцип їх взаємного відокремлення [4, с. 166]. Зазначене зумовлює доцільність впровадження в Україні партнерської моделі державно-церковних відносин, в межах якої держава і церква як суспільні інститути є відокремленими один від одного в питаннях, що належать до їх виняткової компетенції, але спільно діють як рівноправні партнери для вирішення проблем українського суспільства [6, с. 352]. Фахівці розглядають таку модель як дієвий засіб подолання проявів релігійної нетолерантності й ворожості, міжконфесійних конфліктів, недовіри між державою та церквою [3, с. 152].

Для реального впровадження партнерської моделі існує потреба у прийнятті стратегії розвитку державно-церковних відносин в Україні, основою якої може стати відома Концепція державно-конфесійних відносин в Україні, прийнята у 2004 р. В. Бліхар виділяє низку положень, які мають враховуватися при виробленні даної стратегії, а саме, необхідність узгодження мети та інтересів суб'єктів-партнерів, усвідомлення державою важливості побудови внутрішньо-суспільних відносин на принципах, які укорінені у

національних духовних цінностях, непорушне дотримання прав кожної особистості та кожної суспільної групи на вільне віросповідання, розуміння та практична реалізація суспільної місії держави та церкви [1, с. 342, 347]. Держава має сприяти діяльності церков як важливих інститутів громадянського суспільства через створення правової бази та організаційних умов. Водночас, необхідний системний контроль за поширенням віросповідань, що потенційно можуть деструктивно впливати на суспільство [7, с. 195]. У свою чергу, церкви у взаємодії з державними структурами також повинні дотримуватися певних вимог, таких як ухилення від міжконфесійної боротьби, деполітизація, активне соціальне служіння, усунення елементів корисливості [2, с. 238].

У межах запропонованої партнерської моделі можна визначити такі основні напрями модернізації механізмів суспільної взаємодії держави та релігійних організацій в Україні:

- удосконалення підходів до вирішення проблем міжконфесійних відносин;
- подолання політизації релігійної сфери, зокрема, протидія патрунуванню певних церков владними структурами, насамперед регіональними;
- повноцінне запровадження та розвиток інституту капеланства у силових структурах держави шляхом законодавчого врегулювання цього інституту та його впровадження у всіх силових структурах держави;
- формування якісно нових державно-церковних відносин у сфері освіти, в тому числі, державне сприяння створенню системи закладів релігійної освіти, впровадження в загальноосвітніх школах предмету з основ християнської етики та історії християнства тощо;
- розвиток співпраці у інформаційній сфері, зокрема, створення спільних державно-церковних мас-медіа, насамперед, спеціального релігійного каналу;
- удосконалення механізмів взаємодії держави та церкви у соціальній сфері шляхом реалізації спільних проектів, запровадження податкових пільг для підприємницьких структур, які надають цим проектам фінансову підтримку;

– забезпечення дієвого співробітництва державних та церковних структур у сфері національної безпеки, зокрема, щодо протидії різноманітним деструктивним сектам, попередження сепаратизму на етнічному або релігійному ґрунті.

Список використаної літератури:

1. Бліхар В. С. Державно-церковні відносини як експлікація дихотомії влади та суспільства у європейській філософії: монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 516 с.

2. Дудка Л. О. Церква як соціальний інститут: досвід і виклики в контексті становлення громадянського суспільства. *Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. 2019. Вип. 15. С. 224–243.

3. Кобетяк А. Р. Імперативи толерантизації міжконфесійних відносин у сучасній Україні: дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.11. Житомир, 2015. 196 с.

4. Мелехова О. С. Європейські моделі державно-церковних відносин та їх адаптації в Україні: дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.11. Київ, 2019. 210 с.

5. Мельникович М. С. Парадигма взаємодії релігії, права та держави на сучасному етапі українського державотворення: дис. ... докт. філософії: спец. 081. Івано-Франківськ, 2020. 202 с.

6. Палінчак М. М. Трансформація державно-церковних відносин у постсоціалістичних суспільствах (на прикладі країн Центрально-Східної Європи): дис. ... докт. політ. наук: спец. 23.00.02. Одеса, 2014. 414 с.

7. Шаправський С. А. Моделі державно-церковних відносин: європейський контекст. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія": Серія "Історичне релігієзнавство"*. 2015. Вип. 12. С. 183–198.

Furculița Tatiana Tudor
PhD,
Academy of Public Administration
(Chișinău, Republic of Moldova)

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-11>

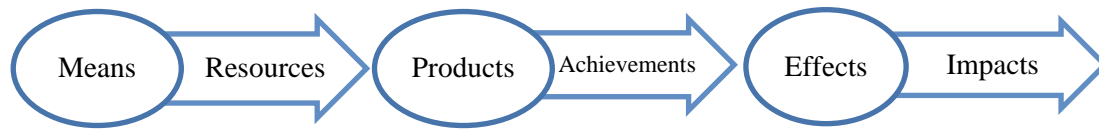
MEASURING PUBLIC ADMINISTRATION PERFORMANCE ACCORDING TO THE OUTLINED DIMENSIONS

Performance measurement is an extremely complicated process, requiring time, money and knowledge. In the design of a performance measurement system, knowledge from extremely varied fields of social sciences must be applied, from public administration to sociology, from economic sciences to psychology, but also mathematics or information technology. For each organization there is a different set of performance measures, a set that must be modified over time depending on intra- and extra-organizational changes.

Establishing the performance of an organization is not an easy thing and even more so for a public organization. In principle, in the public sector there are a number of difficulties in defining the notion of performance [5, p. 42]:

- the first refers to the meaning given to the concept of performance;
- the second difficulty relates to the method of obtaining the performances;
- and the third considers the identification of criteria and performance indicators, in other words, its evaluation.

Measuring the performance of the public sector requires taking into account the distinction between the following aspects that appear in a production process, namely: the means used (input), the process (throughput), the product (output) and the result, the effect (outcome). From this perspective, we can establish a link, on the one hand, between public benefits and the means used to obtain them and, on the other hand, between the objectives achieved through these benefits.

**Figure 1. The interdependent link
between the means used to achieve performance**

Source: developed by the author

The different concerns expressed at the different decision-making levels determined the outline of several dimensions of performance (OECD, 1995). In OECD countries, performance can be assessed using several general categories of measures:

a) Measuring the economy of resources: what can be defined as obtaining resources of adequate quality, with lower costs than those forecasted. All pertinent costs must be included in this evaluation [6, p. 18]. A measure of the economy of resources can be the ratio between the purchase prices of inputs or resources and the value expected, scheduled or adopted as a goal.

b) Measurement of costs, of means: which involves measuring, in monetary terms, the consumption of resources for the provision of a certain volume of services. It may encounter difficulties when some organizations receive free services from other public organizations or where the accounting system is based only on financial accounting.

c) Efficiency measurement: considers the relationship between the result obtained and the means used to obtain it. A process is efficient if it obtains the maximum possible results with a given amount of resources or if it uses the minimum resources with a given volume of results.

Any public organization we take into discussion, the problem of the means consumed becomes more and more acute, the more the state tries to reduce its budgets as much as possible, given the difficult economic context in which it finds itself. This situation forces us to place a greater emphasis on efficiency when it comes to public sector performance. In other states, administrative law often refers to economy, efficiency, effectiveness (known as "the three E's") and compliance with the law as principles that should guide public administration in its activities and

decisions. In certain cases, the logic of efficiency may conflict with the law and administrative procedures, or may be in contradiction with certain traditional values of public services. Public managers often see legal procedures as enemies of efficiency. Some procedures may conflict with a certain economic aspect and may adversely affect the balance between the financial costs and benefits of an administrative action. This conflict generated many debates, among those of an institutional nature, being able to mention the process of transferring production activities to the private sector, the public administration being the one that designs these contracts and deals with their monitoring.

d) Effectiveness measurement: considers the ability of an activity to produce the expected result. Its quantification is given by the ratio between the result obtained and the objective foreseen at the initiation of a program. This presupposes that the objective be defined in advance, and the result obtained can be measured with the help of an indicator. Effectiveness is the most important element of value for money. The goods or services may be provided in an economical or efficient manner, but if they do not achieve the expected objective (result), we can say that the resources used will be largely wasted.

However, measuring effectiveness is a more difficult process, due to the difficulties that arise in defining the objectives. At the same time, sometimes it is difficult to clearly quantify the results obtained from some programs, since sometimes the results obtained can be influenced by other factors, which are not strictly related to the running of the respective program. One of the peculiarities of applying the concept of effectiveness in the public sector is the consideration of both "macro" and "micro" level effects, without which the conditions for success would be lost and we would fundamentally move away from the meaning of the public service action.

e) Measuring the quality of services: follows the degree in which the product or service meets the needs of consumers. In this sense, quality encompasses the effectiveness of a program. However, we generally use this term in a narrow sense, by referring to the immediate or direct needs of users, such as punctuality, accuracy, continuity and adaptability of services, the level of comfort and courtesy encountered in obtaining the service [3, p. 72].

However, quality is not sufficiently reflected by product indicators based on quantitative measurements. Therefore, quality is a vague and complex concept and represents the ability of a product to meet consumer demands. We must also distinguish between objective and subjective quality criteria on the one hand and process quality, product quality and system quality on the other.

As objective criteria for measuring quality, we can mention: the percentage of trains that respect the timetables, the average arrival time of the fire brigade or rescue in case of a fire or an accident, the percentage of canceled courses, the percentage of erroneous prescriptions, the percentage of satisfied complaints. Subjective judgments about the product or manufacturing process may provide additional information. They can be requested from the user, an external observer or staff. Besides the quality of the product and the quality of the process can be equally relevant. First of all, the quality of the products can be controlled indirectly, analyzing whether the production process meets certain requirements (adequate training of personnel, compliance with prescribed procedures, quality assurance measures). Second, certain aspects of the production process that are not directly related to the final product can also be of great importance to the user. waiting or a vacancy [1]. The production process is, in general, less related to the effects (outcomes) obtained, than to the resulting products (outputs). This quality of public service provision is an increasing concern in public sector reform programs in many countries. This awareness has two explanations: on the one hand, almost all governments have recognized the link that exists between the quality of services and economic performance, and on the other hand, the public perceives more and more the incidence that public services have on well-being and his daily life and, as a result, he becomes increasingly demanding in relation to them and more aware of his rights.

The analyzes show that there is only a weak link between spending and subjective performance. Thus, countries that spend less on public administration generally perform better than those that spend a little more. Even if there were a relationship between spending on "general public services" and subjective performance, it would not be allowed to

consider it as a cause-effect relationship, without proceeding to a much more in-depth analysis. This is because there are other factors that influence this relationship. From the analyses, however, it was observed, in general, the existence of a strong positive relationship between the subjective quality of public authorities and the trust shown towards the administration.

f) Financial performance measurement: it is followed, mainly, by public services of an economic nature.

g) Global performance measurement: takes into account the dimensions of performance, approached in a global way.

Experience has shown that there is no single facet of performance that must be achieved, although at the level of a public organization, some of its dimensions must be privileged, such as effectiveness. At the same time, certain individual dimensions may be antagonistic, while others may be complementary, the measurement of overall performance depending on a thorough knowledge of all the interactions that take place between these dimensions. It is also useful to distinguish between direct objectives, measurable through the finished product, and much deeper social objectives [2].

So, becoming aware of the need to improve their performance, all countries undertook measures to improve the performance of the public sector, of greater or lesser intensity, which aimed at reforming the public administration, which mainly aimed at limiting its growth and adapting the structures, as well as the introduction of the strategic approach within the public administration. In conclusion, we can say that governance must work in the real world; it is not a problem of hypothetical systems existing in the abstract. Improvisations in governance must, therefore, be appropriate according to existing and anticipated processes, institutions, cultures, values, resources, conditions and circumstances [4, p. 81]. Therefore, before identifying the tasks of the government and processing the required designs, we must look at the circumstances in which the government will have to focus on the analysis of the performances of the public sector.

References:

1. Association of Economic Directors and Accountants from Romanian Counties (ADECJR), brochure "Economic and financial indicators – managerial analysis tool of local public administration", ADECJR, 2004.
2. The Federation of Local Authorities in Romania (FALR), Guide to financial performance indicators, 2003. Available at: www.bidf.ro/download/GHIDUL%20Indicatorilor%20Financiari%20de%20Performanta_RO.doc (accessed on 20.09.2022).
3. Matei, L. and Lazăr, C. G., (2011) Quality management and public administration reform in some South-East European states. *Comparative analysis. Theoretical and applied economics*, vol. XVIII, no. 4 (557), pp. 65–98.
4. Moldovan Bogdan Andrei (2014). Tools for measuring the financial performance of local public administration. In: *Transylvanian Journal of Administrative Sciences*, 2 (35), pp. 71–83
5. Profiroiu, A. and Profiroiu, M. (2007) Public sector performance analysis framework. *Theoretical and Applied Economics*, no. 1, pp. 41–50.
6. Wang, X., Dennis, L. and Tu, Y. S. (2007) Measuring Financial Condition. A study of U.S. States. *Public Budgeting and Finance*, vol. 27, no. 2, pp. 1–21.

НАПРЯМ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Габрилевич Олексій Володимирович
здобувач;

Нікитенко Дмитро Валерійович
*доктор економічних наук, професор кафедри економіки,
підприємства і міжнародного бізнесу,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-12>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Питанням інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України присвячені роботи таких відомих учених: Я. Жаліла, А. Сухокурова, А. Двігун, Б. Данилишина, С. Савелка, В. Головатюка та інших. Проблема інвестиційноінноваційного розвитку галузей національної економіки знайшла своє відображення в наукових працях В. Беренса [2], Г. Бірмана [3], І. Мойсеєнко [4], І. Бланка, М. Єрмошенко [5], Л. Дж. Гітмана [6], А. Пересада [8]. Узагальнення фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних економістів свідчить про наявність різних підходів до визначення поняття інвестиції. Однак, не зважаючи на значну кількість робіт, присвячених проблемам інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, питання інвестиційного забезпечення діяльності нафтопереробного підприємства в умовах невизначеності, у вітчизняній економічній літературі приділено не достатньо уваги.

Питання інвестиційного забезпечення суб'єктів господарювання досить часто є предметом наукових досліджень, оскільки саме інвестиційні ресурси визначаються важливими розвитку, підприємств, галузей та всієї економіки, а інвестиційна діяльність

здатна впливати на основи господарської діяльності, різного роду перетворення та розвиток суспільства загалом. Термін «інвестиції» та його розмаїття визначень у літературі пояснюється широтою цієї непростой економічної категорії. У загальному значенні у сучасній економічній теорії процес інвестування розуміється як вкладення капіталу для забезпечення його зростання, оскільки латинське слово «invest» – означає «вкладати». У статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [7] інвестиції визначено як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Від ефективності організації інвестиційного процесу регіонів значною мірою залежить успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку. Активізація інвестиційного процесу сприятиме подоланню міжрегіональних диспропорцій. Правильний вибір проєкту для інвестування – може забезпечити досить високий і постійний рівень доходу для інвестора. Інвестиційний проєкт може бути реалізований у тих регіонах, де для цього є найкращі умови. Найперше, що має зробити досвідчений інвестор – оцінити інвестиційну привабливість регіону. Даний показник відображає ступінь економічного, законодавчого, політичного, соціального і фінансового розвитку галузі інвестування. Цю привабливість визначає напрямок потоків інвестицій, руху інтелектуальних ресурсів, рівень інфляції, а також багато інших економічних чинників інвестиційної привабливості. На формування сприятливого інвестиційного клімату впливає процес збільшення обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій

Отже, функціонування економічної системи можливе лише за умови її забезпечення матеріальними, трудовими, фінансовими та іншими ресурсами. Їх акумулювання і використання у виробничому процесі є основою інвестиційної діяльності, яка забезпечує розвиток економіки і суспільної системи загалом. Тому теоретичне розв'язання проблеми регулювання інвестиційної діяльності – одна із найважливіших передумов для ефективної практики організації

управління та планування економікою. Сучасний стан економіки, нестабільність політичної сфери, інвестиційні процеси підвищують ризикованість інвестицій та створюють певні труднощі у формуванні довгострокової інвестиційної програми; це, своєю чергою, вимагає ретельного аналізу і перспективного планування. Слід зазначити, що жодна програма не здатна в довгостроковому аспекті передбачити всі тенденції і зміни економічної ситуації, отже, при складанні інвестиційної програми необхідно передбачити альтернативні варіанти її розвитку і можливість адаптивної зміни даних варіантів або розробити механізм прийняття інвестиційних рішень в умовах ризику і невизначеності. Питання інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України залишається відкритим. Актуальним є питання подальших розвідок у напрямку фінансування інвестицій за рахунок коштів державного, місцевого бюджетів, а також пошуку додаткових джерел залучення коштів, зокрема і за допомогою міжнародних інституцій. Важливо не тільки забезпечувати сприятливі умови для інвестування, але й враховувати вплив глобальних трендів на подальший розвиток регіональних економік [1].

Список використаної літератури:

1. Бахур Н. В. Інвестиційне забезпечення розвитку регіонів України: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9063> (дата звернення: 28.09.2022).
2. UNIDO. Manual for Evaluation of Industrial Projects. Vienna, 1986. 152 p.
3. Bierman H., Smidt S. The Capital Budgeting Decision: Economic Analysis of Investment Projects. Routledge, 2007. 402 p.
4. Мойсеєнко І., Ревак І., Миськів Г., Чапляк Н. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 276 с.
5. Єрмошенко М. М. Аналіз і оцінка інвестиційних проектів. Київ : 2006. 156 с.
6. Gitman L. J., Joehnk M. D., Smart S. B. Fundamentals of Investing [with My Finance Lab]. Frenchs Forest NSW : Pearson Australia, 2011. 784 p.
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991. № 1560-XII. URL: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
8. Пересада А. А. Інвестиційний процес Україні. Київ : Лібра, 1998. 392 с.

Griza Anatoly
Graduate Student of the Department of Accounting and Auditing
Odessa National Academy of Food Technologies

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-13>

**THE INFLUENCE OF EXTERNAL
AND INTERNAL FACTORS ON THE ECONOMY
AND BUSINESS MANAGEMENT IN UKRAINE**

There is a rather close dialectical connection between the factors affecting the effectiveness of the functioning of the organizational and economic mechanism of managing the state of the enterprise. At the same time, the position of the human potential of the enterprise, its qualifications determine the possibilities of effective functioning of the organizational and economic mechanism of managing the state of the enterprise.

In general, environmental factors affecting the given economy and enterprise management can be divided into two groups: indirect factors and direct impact factors. The first group includes: the type of economy, the state of the economy, scientific and technological progress, political factors, socio-cultural factors, international environment, etc. The second group includes the following factors: demographics, suppliers, laws and other regulations, consumers, competitors, etc.

The system management mechanism combines a complex, cumulative bias and covers organizational, motivational, economic, legal and institutional aspects. The survival of any company depends on the outside world. The external environment of the company is based on its environment, business and background. The external environment of the system is endlessly changing, unstable, which makes it constantly act, look ahead, take into account the prospect. The future depends on how an organization can adapt and choose the best option within the existing constraints. Therefore, companies are absolutely dependent on the environment, the external environment, resources, consumers, labor unions, financial conditions, government regulations, competition, social

opinion, social value system, technology, technology, etc. These interrelated factors affect what happens within the organization.

The internal environment of the system is the source of its actual strength and includes the potential that allows the company to exist and survive in a certain period of time, but it can also be a source of problems, even bankruptcy of the organization in case of failure to meet functionally important needs.

Factors of the internal environment of the company can be formulated as follows: the main activities of the company, goals, management policy, personnel, skill and development, coordinating management device, collective culture.

Organizations engaged in business are focused mainly on the creation of certain products and services within the peculiar restrictions on spending the acquired income. This task of theirs is recreated in such goals as profitability, company progress, total sales coverage, global capital, number of products, innovation, productivity, etc. The goals of the firm can be combined into two main groups: financial and social. The first includes goals that are primarily associated with the achievement of profit, and require the organizational and economic mechanism for managing the intellectual capital of an enterprise to maximize the creation of a new price through the use of intellectual resources. The social missions of the company naturally show the social significance of the enterprise both for its employees and for society as a whole.

Based on the generalization of the works of scientists, it is possible to determine that corporate culture is a concept of formal and informal laws of behavior of company personnel, moral attitudes, customs and traditions, individual and group interests, leadership manners, the level of team cohesion, characterizing the relationship of personnel within the company and with the external environment.

Corporate culture, setting the rules for the relationship of the company's personnel with the external environment, as infrastructural intellectual capital, performs another significant function – it contributes to the effective functioning of client capital, that is, it affects the company's relations with customers, the procedure for concluding contracts, and the attentiveness of operations.

The development of corporate standards allows you to avoid common mistakes, turn successful situations into technologies for working with a client. To develop a corporate identity, a company must acquire an understanding of the consumers of its products, their interests, expectations; about the perceptions of business entities that are attracted to the firm, about the business partner with whom they would like to do business, and try to live up to these expectations.

Drawing up an organizational and economic mechanism for managing the state of the company, taking into account the claims of the macro-, microenvironment, the internal environment of the company, the owners of personalized funds. In many cases, these are conflicting requests that lead to conflict situations. As a result of this, the concept of a balance of interests between different groups of influence should be laid down in the basis for the development of the mechanism provided, in accordance with which an equilibrium managerial response should be formed in comparison with its formation and functioning.

The impact of moments in any group and between groups is heterogeneous, due to the fact that between them there are controlled and uncontrolled, direct and indirect influences, and, apart from this, moments and their groups are present in the process of constant dialectical interaction.

References:

1. Apatova N. (2005) Methodological foundations of the study of information economy. *Economics of Ukraine*, pp. 60–72.
2. Vovvanich S. (2005) Socio-humanistic context of the science-intensive economy of an innovative society. *Economics of Ukraine*, pp. 33–45.
3. Chumachenko N. G., Salomatina L. N. (2003) The role of innovations in the economic development of Ukraine. *Economics of industry*, pp. 95–110.

Дюк Анна Андріївна
*доктор економічних наук, доцент кафедри економіки
та підприємницької діяльності,
Вінницький національний аграрний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-14>

ПРІОРИТЕТНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасні умови функціонування економіки, соціуму, територій в новітній історії України натеper розглядаємо через призму проблем, які виникли у зв'язку із воєнною агресією росії проти нашої держави. Реалії розвитку сільських територій і механізми підтримки життєдіяльності людей, які там проживають, кардинально змінилися. У зв'язку із впливом воєнного чинника зовсім іншої ваги, ніж до війни, набули ефекти й господарські статуси сільськогосподарських підприємств, а також ролі підприємництва. Значна частина підприємців опинилися в ситуації форс-мажору й необхідно впровадження стратегій збереження бізнесу, а у розвитку сільських територій вже проявляються ознаки соціально-економічної стагнації. Незважаючи на складнощі й невизначеності, сільські громади небезпідставно покладаються на підтримку підприємств, особливо сільськогосподарських, які: виконують селоутворюючу роль; були, є і залишатимуться одним із визначальних чинників сприяння сталому розвитку території; створюють умови для зайнятості та формування матеріального добробуту населення. Наука і практика перебувають у постійному пошуку перспективних, інноваційних форм організації бізнесу, які б забезпечували економічне зростання, задоволення потреб населення, що в стратегічній перспективі має забезпечити досягнення критеріїв соціальної ефективності, сталого розвитку. На даному етапі в сучасних умовах розвитку сільських територій, держава, територіальні громади через війну обмежені у фінансово-економічних ресурсах, не володіють достатніми можливостями для

вирішення багатьох проблем людей, особливо осіб переміщених з тимчасово окупованих територій та зони бойових дій. На порядку денному постає необхідність більш активного спонукання підприємницьких структур до соціальної діяльності у якій отримання прибутку є другорядним завданням. Більше того – ситуація потребує втілення ідеології соціалізації підприємництва з визначенням її пріоритетів на найближчу перспективу виходячи з сучасних умов розвитку сільських територій.

Організаційний механізм, способи, можливості, мотивації і формування ресурсу для активізації підприємництва на селі пов'язують з: роллю територіальних громад [1]; трансформаціями сільського господарства [2]; забезпеченням конкурентоспроможності агросектору [3]; розвитком кооперації як соціально спрямованої форми організації господарювання [4–7]; інтеграцією та формуванням сприятливого інституційного середовища для економічного й соціального обміну [15–18]. Соціалізація ж підприємництва полягає у організації виконання класичними підприємствами соціальної місії, здійсненні соціально відповідального господарювання і створенні соціальних підприємств [8; 11], що означає зміну характеристик підприємницької діяльності [10; 13; 18] зокрема для досягнення сталого розвитку сільських територій [9; 12; 14]. Засади соціалізації підприємництва базуються на переконанні індивіда забезпечити кращі умови власного існування, що є практичним сприйняттям цінностей, принципів підприємницької діяльності, поширенням організаційних форм підприємств економічного і соціального призначення. В основі процесу соціалізації – поширення соціальних і економічних структур підприємницького типу, які своїми діями сприяють розвитку сільських територій і села. Соціалізацію сільськогосподарських підприємств слід пов'язувати з результатами реалізації ними своєї функції на благо соціуму, а саме: виробництво продовольства; створення робочих місць; формування матеріального добробуту; підтримку розвитку сільських територій.

Аналізуючи ситуацію, що склалася в сучасних умовах варто наголосити на тому, що через трансформації, реструктуризацію

і навіть зникнення селоутворюючих підприємств відбулися кардинальні зміни у ставленні підприємців до сільської території – з одного боку загальне бачення моделі сільськогосподарського підприємництва полягає у розумінні необхідності досягнення сталого розвитку, а з іншого – переважають капіталізація, економічна концентрація, засновані на засадах максимізації прибутку.

Соціалізація може вважатися результатом економічної поведінки власників підприємства в частині реалізації соціальної відповідальності, виконання функції соціального підприємництва. Наприклад, екологічна свідомість – фактор соціальної відповідальності, соціалізації підприємництва через механізм свідомого дотримання чи недотримання правил взаємодії з природою, які мінімізують негативний вплив технологій і способів виробництва. Відповідно соціалізація бізнесу, яка відбувається протягом багатьох століть, забезпечила перетворення капіталістичного підприємництва на соціально спрямоване, а паралельно виникли структури виключно соціального характеру – тим самим відбувається формування соціальної економіки. Суб'єкти господарювання беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи суспільству додаткові можливості рухатися до втілення моделі сталого розвитку.

Соціально-економічні засади розвитку підприємництва на селі потрібно розглядати у фокусі особливостей сільського розвитку, який наприклад в аграрному виробництві тісно пов'язаний з чинником природного начала. Наприклад, сільськогосподарські підприємства, а якщо дивитися ширше сільськогосподарські товаровиробники – залучені як до безпосередньо господарської діяльності в аграрному виробництві, так і до процесів соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій. Тобто виконують дуже важливу соціально-економічну роль як сектор зайнятості, створення додаткового продукту, здійснюючи функції охорони і збереження сільського навколишнього середовища тощо. Цим самим вони вбудовані в соціально-економічну модель життя і господарювання на селі як продуктивна сила, соціальні агенти, носії соціальної функції. Вважаємо, що державна політика має бути

перебудована на підтримку малого і середнього підприємництва, бо агрохолдинги не потрібно підтримувати – вони володіють величезними капіталізованими активами, а ефект масштабу гарантує їм високу конкурентоспроможність на внутрішньому і на зовнішньому ринку.

Пропонуємо фактор соціального підприємництва як інноваційну форму реалізації концепції сталого господарювання. Сільськогосподарське підприємництво для України є одним із визначальних чинників сприяння сталому розвитку економіки. Головна його роль полягає у формуванні економічного добробуту, соціальної ефективності результатів господарювання. Забезпечення соціалізації сільськогосподарського підприємництва як складової сталого розвитку економіки носить характер різносторонніх дій із стимулювання ефективності, енергоощадності, формування відновлюваних систем господарювання, забезпечення соціально-економічного добробуту людини. Особливо в сільському господарстві і на селі, адже тут поєднуються природний та підприємницький фактор забезпечення життєдіяльності людини й вони взаємозалежні. Тому, на наше переконання, пріоритетними основами практики соціалізації підприємництва на селі мають стати забезпечення соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та створення соціальних підприємств.

Список використаної літератури:

1. Balaniuk I., Kozak I., Balaniuk S., Kozak-Balaniuk I., Sas L., Shelenko D. The role of united territorial communities in the functioning of agricultural enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 2021. No. 43(1). P. 52–66. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2021.05>.

2. Lopatynskiy Y., Kobelia Z., Vodianka L., Antokhova I., Halytskyi A. Scenario Forecasting of Agriculture Institutional Transformation on Sustainable Development Base. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2021, Volume 17, Art. 55. P. 574–582. URL: <https://wseas.com/journals/ead/2021/b125107-1368.pdf> DOI: <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.55>.

3. Lopatynskiy Y., Melnyk O., Sybyrka L., Melnyk A., Kobelia Z. Directions of Enhancement of the Competitiveness of National Economy Agricultural Sector.

International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE). November 2019, Volume 8, Issue 4, P. 8361–8365. URL: <https://www.ijrte.org/download/volume-8-issue-4>.

4. Oleksandr Shpykuliak, Ilona Bilokinna. “Green” cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2019, 262 P. 249–255. DOI: <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.

5. Sakovska O., Shpykuliak O. State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020. *33rd IBIMA Conference*: 10–11 April 2019 Granada, Spain. Editor Khalid S. Soliman. 2019. P. 8316–8321. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85074096591&partnerID=MN8TOARS>.

6. Shelenko D., Balaniuk I., Shpykuliak O., Sas L., Humeniuk M., Matkovskiy P. Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22, Issue 1. P. 569–578. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.22_1/volume_22_1_2022.pdf.

7. Shpykuliak O., Sakovska O. Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 3. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-889>.

8. Галушка З. І. Соціалізація трансформаційної економіки: особливості, проблеми, пріоритети: монографія. Чернівці : Чернівецький національний університет. 2009. 408 с.

9. Лопатинський Ю. М., Буринська О. І. Складові та пріоритети сталого розвитку аграрного сектору економіки: концептуально-теоретичний дискурс. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 94–102.

10. Лопатинський Ю. М., Кобеля З. І., Галицький А. Е. Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065> (дата звернення: 07.10. 2022).

11. Лопатинський Ю., Кобеля З., Маліцька А. Соціальне підприємництво як форма соціалізації економіки. *Економічний та управлінський потенціал соціалізації економіки* / За ред. З. І. Галушки. / А. А. Антохов, З. С. Варналій, Р. Р. Білик, Г. М. Поченчук та ін. Чернівецький національний університет. Чернівці. 2020. 408 с. С. 242–268. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1626/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B0_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B

C%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%82%D0%B0%20%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 07.10.2022).

12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019&29825> (дата звернення: 07.10.2022).

13. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.

14. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.

15. Шпикуляк О. Г. Теоретичні засади розвитку підприємництва в інституційному механізмі ринку. Розвиток малих аграрних підприємств в ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін.]. Київ. ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.

16. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096> (дата звернення: 07.10.2022).

17. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97–111. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103096> (дата звернення: 07.10.2022).

18. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73–82.

Іванчук Іван Васильович

магістр;

Науковий керівник: Кармазіна Наталія Вячеславівна

доктор економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та обліку,

Таврійський національний університет

імені В. І. Вернадського

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-15>

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Оскільки автотранспортні підприємства (далі – АТП) однаково є суб'єктами господарської діяльності, транспортні підприємства зобов'язані забезпечувати собі умови для розвитку, працювати прибутково, сплачувати всі податки, передбачені чинним законодавством, і здійснювати неподаткові платежі. Виходячи з цього та відповідно до загальних правил ціноутворення транспортний тариф складається з транспортних витрат, прибутку та непрямих податків, а також неподаткових відрахувань. Адже переважний підхід до встановлення тарифів базується на витратах, вихідною розрахунковою базою для встановлення тарифів є собівартість транспортних послуг [1].

Слід зазначити, що транспортна вартість описує фактичну суму експлуатаційних витрат, тобто витрат на одиницю транспортної роботи, які безпосередньо пов'язані з транспортним процесом. При цьому важливий характер вантажу, що перевозиться. Основні фактори, що визначають різницю у вартості перевезення різних вантажів, можна розділити на дві групи.

До першої групи належать фактори, пов'язані з характеристиками самого вантажу, географією та умовами його виробництва і споживання, ступенем готовності до його переміщення: співвідношення маси й об'єму вантажу, обсяг вантажу, що перевозиться. форма і габаритні розміри вантажних місць за адресою, дальність транспортування, необхідність запобігання

пошкодженню та знищенню вантажу, потреба в спеціальних послугах (перевезення вантажів, перевезення швидкопсувних вантажів, тварин).

Поряд з цим, друга група факторів визначається характеристиками транспортних засобів, що використовуються для вантажних перевезень. До них відносяться вантажопідйомність і вантажопідйомність транспортних засобів, вартість ремонту рухомого складу, його ресурс і ступінь спеціалізації. Авто-транспортне виробництво зв'язано з масовим випуском продукції, яка не складається з окремих частин, вузлів, деталей. Основний метод калькулювання собівартості продукції, робіт та послуг АТП є однопроцесним, адже немає залишків незавершеного виробництва на кінець звітної періоду [2].

Позамовний метод застосовується при визначенні собівартості капітальних та поточних ремонтів автомобілів та агрегатів.

Визначено, що АТП на основі нормативів складають кошторис витрат виробництва з поділом на квартали. Виходячи з загальної нормативної суми, складаються нормативні калькуляції (нормативна собівартість одиниці продукції). За калькуляційну одиницю собівартості на автомобільному транспорті береться: для вантажних автомобілів, що працюють за тарифами за 1 т. перевезеного вантажу – 10 т/км; для вантажних автомобілів, що працюють за погодинним тарифом – 10 авт/год; для автобусного парку – 1 пас/км; для вантажних і легкових автомобілів-таксі – 10 платних км.

Після бухгалтерського узагальнення витрат на автомобільні перевезення і визначення обсягу виконаних робіт розраховується фактична собівартість одиниці продукції. При цьому, бухгалтерія АТП здійснює контроль за виконанням завдань по собівартості перевезень, шляхом зіставлення фактичних даних за статтями звітної калькуляції з нормативними витратами відповідних статей. Відображаючи фактичну собівартість виконаних перевезень за їх видами, звітна калькуляція дозволяє встановити, за якими статтями витрат допущені перевитрати, з'ясувати недоліки в організації

перевезень і оперативно вжити заходів щодо зниження фактичних витрат, якщо вони мають суб'єктивний характер.

Впровадження нормативного методу обліку витрат на виробництво дозволяє групувати фактичні витрати виробництва в калькуляціях за видами перевезень на витрати за нормами, змінами і відхиленнями від встановлених норм. Таке узагальнення витрат дозволяє визначити, за якими статтями калькуляції не дотримуються встановлених на звітний період норм, а також виявити причини та відхилення, з метою їх подальшого недопущення.

Вважаємо, що в умовах застосування нормативного методу обліку витрат на АТП є можливість калькулювати собівартість продукції з різними якісними характеристиками. Для цього важливо розробити нормативні калькуляції окремих видів продукції (робіт, послуг) та їх різновидів, на основі використання прогресивних технічно обґрунтованих норм матеріальних і трудових витрат на виробництво.

З метою ефективного використання нормативного методу в господарській діяльності автотранспортного підприємства нами запропоновані наступні принципи наповненні управлінським змістом:

– *нормативної калькуляції*. Даний принцип полягає у складанні по кожному виробу нормативних калькуляцій, які базуються на науково-обґрунтованих нормах і нормативах витрат орієнтованих на ефективне формування цінової політики підприємства.

– *аналізу відхилень*. Оперативне виявлення відхилень фактичних витрат матеріальних і трудових ресурсів від нормативів, аналіз їх причин, ініціаторів та місць виникнення.

– *обліку витрат*. Зведений облік витрат на виробництво на підставі діючих норм та їх змін. Систематичний облік відхилень за їх видами, місцями та причинами виникнення.

– *контролю*. Постійний контроль (щомісячний або щоквартальний) за обліком зміни норм та аналізом визначення впливу їх на собівартість продукції, з метою виявлення резервів [3].

Отже, поєднання вищезазначених принципів дозволяє автотранспортному підприємству: 1) враховувати відхилення від норми

та уникати зайвих витрат, своєчасно усувати їх причини, вести терміновий облік витрат; 2) виявити приховані заощадження та резерви ефективності; 3) проведення організаційно-технічних заходів щодо усунення слабких місць організації виробництва; 4) аналіз економічного циклу та порівняння даних про тенденції розвитку; 5) оптимізація активів; 6) стимулювання праці працівників структурних підрозділів виробничого підприємства, центрів відповідальності та всього колективу; 7) зобов'язаний оперативно керувати процесом виконання організаційно-технічних заходів.

Список використаної літератури:

1. Нагірна Я. Я. Комбінована методика формування тарифів підприємств пасажирського транспорту. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 13. С. 147–153.
2. Мишолівський Б. І. Визнання та класифікація витрат. *Вісник Львівської Комерційної академії. Серія економічна*. Випуск 16. Львів : Львівська Комерційна академія, 2020. 536 с. С. 345–351.
3. Грицак Н. Ю. Організація бухгалтерського обліку на автотранспортному підприємстві. *Міжнародний збірник наукових праць*. Випуск 2 (31). Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Житомир : ЖДТУ, 2012.

Малишкін Олександр Іванович
доктор економічних наук, професор,
експерт з обліку та оподаткування (м. Київ)

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-16>

ПРИЙОМИ SWOT – АНАЛІЗУ: ПРИКЛАД ФОРМАЛІЗАЦІЇ

Економічний аналіз як спосіб вивчення предмету економічних явищ, має чимало прийомів. Одним з них виступає SWOT-аналіз. SWOT-аналіз відносять до методів стратегічного планування, полягає у виявленні факторів внутрішнього та зовнішнього впливу на діяльність підприємства в перспективі.

Абревіатура «SWOT», як відомо, складається з чотирьох систем інформації: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості), Threats (загрози).

Націленість на майбутнє принципово відрізняє його від інших традиційних методів аналізу, коли за основу беруть фактичні дані обліку чи звітності підприємства по тих, чи інших показниках діяльності. Тому і сфери застосування SWOT-аналізу, як правило, наступні:

- запуск стартапів, нових напрямків бізнесу;
- перегляд внутрішньої політики підприємства;
- розгляд варіантів та можливостей перебудови бізнесу;
- перевірка правильності заданого курсу розвитку;
- покращення бізнес-процесів;
- для загального розуміння ситуації, що склалася на ринку;
- перед складанням бізнес-плану діючого підприємства [1].

Внутрішній стан компанії відображається через S і W (сильні і слабкі сторони діяльності, а зовнішнє середовище – через O і T (можливості і загрози). Це означає, що частина інформаційного забезпечення спирається на фактаж минулих періодів, а частина на прогнози.

Фактичні дані характеризують досягнення підприємства. Прогнозні – бажання власників (керівництва) підприємства

поліпшити бізнес-ситуацію. Це досягається за рахунок закріплення сильних сторін і мінімізації негативних впливів.

Наприклад, виробниче підприємство керує власним асортиментом готової продукції (S) – це фактор внутрішнього середовища, але закони про оподаткування не підконтрольні підприємству (T) – це фактор зовнішній [2].

Один з персонажів у радянському фільмі «Кавказська полонянка» сформулював вічну тему бажань і можливостей так: маю бажання, але не маю можливостей. Інший персонаж парирував: маю можливість та не маю бажання.

Основним прийомом SWOT-аналізу є таблично-матричний спосіб узагальнення результатів. Найпростіша підсумкова таблиця SWOT-аналізу із оцінками для будь-якого підприємства містить фактори і відповідний маркер (знак) – «так» чи «ні», які означають позитивну або негативну відповідь [3].

Розглянемо умовний приклад 1 умовного виробничого підприємства «А», що виготовляє побутові електроприлади і позначимо позитивну відповідь знаком (+), а негативну відповідь знаком (-):

Внутрішнє середовище		Зовнішнє середовище	
Сильні позиції	Знак	Можливості	Знак
1. Кваліфікований персонал	+	1. Доходи населення	-
2. Відома марка на ринку	+	2. Поява нових партнерів	-
3. Широкий асортимент продукції/товару/послуги	-	3. Зникнення частини конкурентів	+
4. Значна клієнтська база	-	4. Розвиток цифровізації управління	+
<i>Слабкі позиції</i>		<i>Загрози</i>	
1. Високі ціни на продукцію/товар/послугу	-	1. Пошук нових постачальників	+
2. Нерозвинута мережа продаж	+	2. Підвищення цін на енергоресурси	+
3. Відсутність бюджету продажів	+	3. Підвищення курсу долара США, євро	+
4. Застаріле обладнання	+	4. Зміна митної політики країн ЄС	-

Прим. У слабких та загрозованих позиціях (нижня частина таблиці) знак (+) слід розуміти як негатив, а у сильних позиціях (нижня частина таблиці) – навпаки.

Додавши усі плюси й мінуси по кожному блоку, можна отримати загальну оцінку проекту (плану та/або фактичному стану справ). Зокрема, у нашому прикладі сектор «Внутрішнє середовище», розділ «Сильні позиції» має два позитиви і два негативи; розділ «Слабкі позиції» має один позитив і три негативи. Отже, внутрішнє середовище прогнозується як п'ять негативів і три позитиви, разом негативних факторів на два більше, ніж позитивних.

У секторі «Зовнішнє середовище» розділ «Можливості» має по два негатива і позитива, а розділ «Загрози» набрав три негативи і один позитив.

Надалі доцільно провести згортання позитивних і негативних позицій в єдину оцінку. Для більш глибокої характеристики факторів їх оцінка може бути представлена у балах, наприклад, від 1 до 5. При цьому 1 – низький вплив, 5 – максимальний вплив:

Внутрішнє середовище			Зовнішнє середовище		
Сильні позиції	Знак	Бал	Можливості	Знак	Бал
1. Кваліфікований персонал	+	5	1. Доходи населення	-	3
2. Відома марка на ринку	+	4	2. Поява нових партнерів	-	2
3. Широкий асортимент продукції/товару/послуги	-	3	3. Зникнення частини конкурентів	+	1
4. Значна клієнтська база	-	2	4. Розвиток цифровізації управління	+	5
Разом у середньому:		+ 4	Разом у середньому:		+1
Слабкі позиції			Загрози		
1. Високі ціни на продукцію/товар/послугу	-	1	1. Пошук нових постачальників	+	3
2. Нерозвинута мережа продаж	+	3	2. Підвищення цін на енергоресурси	+	3
3. Відсутність бюджету продажів	+	1	3. Зміна курсу долара США, євро	+	4
4. Застаріле обладнання	+	3	4. Зміна митної політики країн ЄС	-	3
Разом у середньому:		-6	Разом у середньому:		-7
Всього:		-2	Всього:		-6

Кожен аналітик може застосувати будь-який кількісний лаг оцінок. Це може бути 100 бальна система або у відсотках. Важливо, що би обраний спосіб найбільш точно відображав висхідну інформацію аналізу.

Наступним етапом аналізу є інтерпретація отриманої інформації. При цьому спершу оцінюють кожен фактор сильні сторони, щоб реалізувати можливості сильні сторони. В друге оцінюють слабкі сторони і загрози, щоб розуміти, що необхідно посилити. За нашим прикладом у внутрішньому середовищі позитив складають кваліфікований персонал підприємства і відомість марки продукції на ринку. Проте, слабкі позиції переважають сильні. У зовнішньому середовищі можливості і загрози також показують негативну тенденцію. В цілому, за результатами прикладу, висновок є невтішним для даного підприємства.

Отриманий результат дає можливість оцінити якість плану, проекту або його фактичного стану в цілому та по деталях:

- чи усі ресурси підприємства задіяні на повну потужність;
- які конкурентні переваги має продукт підприємства; які сильні сторони можуть стати перевагами і що для цього потрібно зробити;
- які з наявних можливостей допоможуть розвитку підприємства;
- які загрози є критичними – зараз чи у майбутньому, як їх уникнути.

Разом з позитивами методика SWOT-аналізу має певні недоліки:

– *не показує чіткої аналітики у цифрах.* Хоча первинна інформація є безумовно цифровою. Наприклад, фактор «Кваліфікований персонал» збирається у показниках кількості працівників, фактор «Зміна курсу долара США» – у показниках курсу гривні до іноземної валюти станом на певні дати і т.п. Деякі показники, як наприклад, «Доходи населення» вимірюються у грошовому вимірнику. Отже, різні одиниці виміру різних факторів не сприяють генерації одного з них як узагальнюючого;

– *показує стан справ на певну дату і залишається статичним.* Саме тому його радять проводити не менш ніж один раз на рік;

– є досить суб’єктивним аналізом і залежить від того, хто його здійснює;

– для якісного аналізу потрібний великий обсяг первинної інформації з різних сфер діяльності (логістична, маркетингова, фінансова й ін.), що може бути витратним. Найчастіше збором і аналізом таких даних займається фахівець з маркетингу.

Для вивчення впливу недоліків на кінцевий результат дослідження висхідна інформацію у цифрах і графіках може додаватися до загальної таблиці-матриці, як розшифровка, що має підтверджувати висновки дослідження.

Список використаної літератури:

1. SWOT-аналіз. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/SWOT-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7>.
2. Носонова Л. В. Застосування SWOT-аналізу для визначення конкурентоспроможності АТ «Сумський завод «Насосенергомаш». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 506–512. URL: <http://global-national.in.ua/archive/4-2015/107.pdf>.
3. Шкуліпа Л. В. Застосування SWOT-аналізу для оцінки доцільності проведення реструктуризації на залізничному транспорті України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1(48). С. 168–175. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147038275.pdf>.
4. Христофор О. В. Застосування UYÑV-аналізу для оцінки доцільності капіталовкладень у розбудову залізничної інфраструктури. *Залізничний транспорт України*. 2010. № 2. С. 45–47.

Маслов Дмитро Сергійович
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу розвитку підприємництва,
Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-17>

ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦИФРОВИХ БЛАГ ТА ПУБЛІЧНИХ БЛАГ

Процес цифровізації усіх сфер економічного життя суспільства набуває все більших масштабів. У відповідь на це економісти-дослідники розробляли теорії для наукового осмислення нових цифрових явищ. Дослідники, що займалися проблемою цифрових благ, здебільшого розглядали їх як публічні блага, стверджуючі, що цифрові блага і публічні блага мають багато спільних рис. Але, існують значні відмінності цифрових благ, які не дозволяють їх ототожнювати з публічними благами.

Цифрові блага загалом розглядалися як синонім до інформаційних благ, як усе, що може зберігатися у пам'яті комп'ютера у вигляді бітового рядку та передаватися через інтернет [1, с. 2; 2, с. 3]. Проблема цього визначення полягає в тому, що потенційну можливість кодування інформації у вигляді бітового рядку називають достатнім критерієм для визначення цифрового блага. Сама по собі потенційна можливість кодування не робить об'єкт цифровим благом. Потенційна можливість ніколи не може бути характеристикою, що визначає сутність об'єкту. Об'єкт є тим, що він є і що він робить, він не є тим, чим він може бути потенційно. Цифрові блага можуть мати аналоги поза комп'ютерною мережею, але то не будуть цифрові блага. Точнішим визначенням цифрового блага буде «об'єкт, що має корисність та споживається у вигляді бітового рядка».

Досліджуючи цифрові блага, економісти розглядають цифрові блага як публічні блага, оскільки, на їхню думку, властивості цифрових благ є такими, що відповідають властивостям публічних

благ [1; 3; 4]. Основними такими властивостями є неконкурентність та невиключність.

Неконкурентність полягає у тому, що використання цифрового блага одним агентом ніяк не зменшує корисність цього ж цифрового блага для іншого агента [1, с. 13]. Споживання невиключного блага не може бути обмежена тільки до тих споживачів, що платять, неможна запобігти безкоштовному споживанню. Деякі дослідники стверджують, що неконкурентність виникає з безмежної розширювальності (можливості безмежно збільшити кількість цифрових благ як завгодно швидко і без витрат) [1, с. 16].

Слід зазначити, що деякі характеристики цифрових благ дійсно відрізняють їх від звичайних традиційних благ. Такі характеристики роблять відтворення і розповсюдження цифрових благ легшим за відтворення і розповсюдження багатьох традиційних благ. Одна з таких характеристик полягає у тому, що засіб споживання цифрових благ, за допомогою якого споживаються більшість цифрових благ, є також засобом їх відтворення та розповсюдження. Кожен, хто бажає споживати цифрові блага, має мати вдома комп'ютер або інший засіб, який дозволяє копіювати, тобто відтворювати цифрові блага.

Разом з тим, положення, згідно з яким копіювання цифрового блага, отже, його відтворення, нічого не коштує, або граничні витрати виробництва дорівнюють нулю – не має достатнього підґрунтя. Витрати на створення кожної нової копії цифрового блага можуть бути невеликими, але вони точно існують, хоча і не є настільки ж очевидними для побутового погляду. Такі витрати включають витрати електроенергії, витрати на обслуговування доступу до мережі Інтернет (витрати на сервери, ліцензії, кабелі, робочу силу та ін.), витрати на цифрове обладнання споживача, що включає і апаратну частину, і програмне забезпечення. До витрат на відтворення цифрових товарів також можна віднести робочий час, що витрачається на таке відтворення. Величина витрат часу залежить від швидкості інтернету, потужності апаратної частини комп'ютера та оптимізації програмного забезпечення, від навичок оператора комп'ютера, від розмірів цифрового блага, що

копіюється. Оператором комп'ютера часто виступає сам споживач, то ж часто рівень навичок дуже сильно відрізняється від одного оператора до іншого. Існує також багато цифрових благ, які не просто скопіювати так, щоб цифрове благо зберегло свою корисність, здатність задовольняти потребу. Існує також вид цифрових благ, який взагалі неможливо скопіювати пересічному оператору комп'ютера, серед таких благ є криптоактиви. Виробництво криптоактивів може потребувати величезних витрат ресурсів. Таким чином, процес копіювання цифрового блага є процесом його виробництва, що включає працю (по копіюванню, по обслуговуванню комп'ютера і носіїв інформації), включає предмет праці – саме цифрове благо, що копіюється, та засоби праці – комп'ютер, інтернет, електроенергія, носії інформації. Витрати відтворення на кожну одиницю цифрового блага можуть бути невеликими, але це справедливо і для багатьох традиційних благ, які легко виробляються у великих кількостях. Тож критерій невеликої величини витрат на копіювання цифрового блага не може бути аргументом на користь того, щоб відносити цифрові блага до безмежно розширювальних.

Застосовувати характеристики публічних благ до цифрових благ стало можливим тому, що цифрове благо було розділене на дві частини: інформація у цифровій формі розглядалась у відриві від свого носія. Це, у свою чергу, стає можливим, якщо цифрове благо розглядається як абстрактне благо, абстракція якого полягає у відволіканні змісту від форми. Але реальні блага завжди конкретні. Благо – це об'єкт, який задовольняє потребу споживача, і щоб задовольняти потребу, благо не може не мати форми, яка б дозволяла цю потребу задовольняти. Не можна спожити інформацію, що не має ніякого втілення на носії, не можна прочитати абстрактну книгу, вона має бути втілена або на папері, або на екрані електронного читача, або у вигляді аудіозапису. Одну і ту саму книгу можна скопіювати на різні носії, але це ще не дозволяє говорити про те, що книга може бути відірвана взагалі від будь-якого носія і залишатися при цьому благом. Копія блага – це не те саме благо. Ідентичність одного блага по відношенню до

іншого не робить його тим самим благом. Оскільки цифрове благо не може розглядатися окремо від свого носія, то той факт, що носій є конкурентним, означає, що цифрові блага є конкурентними. Так само не можна казати про безмежну розширювальність чи невиключність по відношенню до реальних конкретних цифрових благ, які існують у єдності інформації та носія.

Таким чином, цифрові блага не можна розглядати як публічні блага, бо їхні характеристики не є тотожними.

Список використаної літератури:

1. Quah, D. Digital goods and the new economy. *CEP Discussion paper*. 2003. CEPDP0563(563). P. 1–44.
2. Shapiro, C. Varian, H. Information rules: A strategic guide to the network economy. Boston : Harvard Business School Press, 1999. 352 с.
3. Vafoopoulos, M. The Web Economy: Goods, Users, Models, and Policies, *Foundations and Trends® in Web Science*. 2012. Vol. 3. No. 1–2. P. 1–136. DOI: <http://dx.doi.org/10.1561/18000000015>.
4. Rayna, T. Understanding the Challenges of the Digital Economy: The Nature of Digital Goods. *Communications & Strategies*. 2008. No. 71. P. 13–16.

НАПРЯМ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Качановський Олег Ігорович
*заступник директора,
Відокремлений структурний підрозділ
«Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-18>

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ ПОРУШЕНИХ ЗЕМЕЛЬ

Інтенсивне видобування корисних копалин зумовило істотне виснаження природних ресурсів, зокрема, у гірничодобувних регіонах протягом останніх десятиліть техногенно-екологічні проблеми набули масштабного характеру, серед яких необхідно виділити високий ступінь техногенних навантажень та забруднення довкілля, активізацію і розвиток небезпечних геологічних процесів, порушення гідрогеологічних умов [1].

В Україні виникає потреба в розв'язанні низки питань щодо формування та ефективного використання земельних ресурсів в умовах інтенсивного видобутку корисних копалин як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Ситуація у видобувній промисловості складна і вимагає комплексного підходу для забезпечення високого рівня економічної безпеки і збалансованого розвитку країни.

Відповідно до статті 166 Земельного кодексу України, рекультивация порушених земель – це комплекс організаційних,

технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель [2]. Непроведення рекультивації порушених земель – це невиконання комплексу організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою [3].

Еколого-економічні проблеми видобувної галузі необхідно розглядати у контексті екологічної безпеки та євроінтеграційних інтересів України, тобто орієнтуватися на нові, перспективні еколого-економічні механізми, які нині формуються в ЄС у рамках його стратегії сталого розвитку та моделі екосоціальної ринкової економіки.

Результат рекультивації із захисту середовища прирівнюється до відшкодованого збитку, завданого довкіллю внаслідок порушення земель, та визначається природно-технічними умовами порушених земель, їх розміщенням у різних природних зонах, організацією та засвоєністю території, ускладненням конфігурації ділянок земельних угідь тощо [4].

У методичному відношенні, розмір доходу, що був одержаний внаслідок іншого використання коштів, ніж передбачене робочим проектом рекультивації порушених земель, може бути визначений виходячи з таких показників:

1) кошторисної вартості комплексу організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;

2) індексу цін на будівельно-монтажні роботи у добувній промисловості, який характеризує зміни у часі вартості будівельно-монтажних робіт із рекультивації земель, порівняно з періодом, на який розроблявся робочий проект землеустрою;

3) облікової ставки Національного банку України, що, відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» № 679-XIV, є орієнтиром ціни на гроші;

4) строку непроведення рекультивації порушених земель, обраховується починаючи з наступного місяця після закінчення

проектного строку реалізації робочого проекту землеустрою щодо рекультивації порушених земель, до місяця, що передував виявленню порушення, включно і, відповідно до статті 1 Закону України «Про землеустрій» № 858-IV, не може перевищувати трьох років (після завершення проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, що призвели до порушення земель).

Показником економічної ефективності відновлення порушених земель може слугувати термін окупності витрат на рекультивацію. Для визначення цього показника необхідно додаткові технологічні витрати на гірничотехнічні роботи і витрати господарств по освоєнню рекультивованих ділянок віднести до гектару освоєної площі і зіставити з можливими доходами суспільства від реалізації продукції, отриманої з цієї площі. До цих витрат треба віднести і витрати підприємств, які беруть участь у наступній переробці продуктів сільського господарства [5]. Екологічний аспект рекультивації порушених земель містить у собі необхідність виявлення реальної цінності відновлених земель, що можливо на основі співставлення з величиною втрат, які з'являються внаслідок руйнації природного середовища. Ціна руйнації, тобто заподіяного збитку або втрат, може представляти дійсну ціну, яку суспільство вимушено платити аби зберегти природу [5].

Надзвичайно актуальним завданням державної та регіональної політики являється обов'язковість проведення рекультивації порушених земель після видобутку корисних копалин, адже порушені землі назавжди виводяться з господарського обігу, а відновленням даних земель часто нехтують, або ж заходи по рекультивації проводяться в мінімальному обсязі [6].

Список використаної літератури:

1. Качановський, О. Теоретичні основи реабілітації порушених земель. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2020. Вип. 4. С. 140–147. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.4.17>.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

3. Про державний контроль за використанням та охороною земель Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>.

4. Мартин А. Г. Визначення збитків унаслідок непроведення рекультивації земель. *Землепорядний вісник*. 2008. Вип. 4. С. 46–50.

5. Галаган Т. І. Еколого-економічне значення рекультивації земель. *Агросвіт*. 2013. № 7. С. 8–11.

6. Качановський О. Класифікація порушених земель для реабілітації. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2021. Вип. 5. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.5.11>.

НАПРЯМ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Стефанів Ігор Федорович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу,

Західноукраїнський національний університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-19>

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кожен суб'єкт господарювання у власній діяльності використовує позичковий капітал з метою забезпечення стабільності фінансування економічних процесів. Одним із його видів, що є відносно простим у залученні й управлінні, є банківський кредит. Високий рівень ефективності його використання вимагає наявності інших факторів виробництва, які можуть слугувати індикатором значного рівня кредитоспроможності, що свідчить про можливість вчасно та у повному обсязі погасити борг. Вдало сформована система управління ризиками, оптимально підібрані методи кругообороту капіталу здатні забезпечити високий рівень його ліквідності, а отже й сформувати достатній рівень платоспроможності та кредитоспроможності.

Більшість сучасних вчених притримуються точки зору, що оптимізація фінансових процесів, розробка дієвої політики управління ресурсами, підбір та реалізація ефективних управлінських рішень є основним напрямком нормалізації процесів використання капіталу, підвищення якості його управління, а отже і забезпечення можливості раціонально використовувати залучені активи [1].

Здатність суб'єкта господарювання швидко стабілізувати процеси кругообігу капіталу і визначають його стійкість у

поточному періоді та майбутньому, можливість отримувати сталу, оптимальну величину прибутку, високий рівень ліквідності ресурсів, забезпечуючи при цьому постійний розвиток.

Можливість підтримки високого рівня кредитоспроможності визначається результатами оптимізації процесів управління капіталом, які сприяють забезпеченню швидких темпів його накопичення та підтримання на високому рівні його ліквідності, що у будь який момент може гарантувати можливість вчасного вилучення його частини із обороту та повернення власнику, забезпечуючи погашення відсотків за використання кредиту.

Варто виокремити основні фактори, ефективно управляючи якими можна досягнути високого рівня кредитоспроможності, а саме:

- ліквідність ресурсів;
- прибутковість основної діяльності;
- рентабельність активів;
- оборотність капіталу;
- фінансова стійкість.

Суб'єкт господарювання здатен підвищити рівень ліквідності активів за рахунок оптимізації структури оборотних коштів, шляхом ефективної організації виробничого циклу, мінімізації вартості непродуктивних виробничих запасів, зниження рівня втрат у незавершеному виробництві, скорочення термінів інкасації дебіторської заборгованості. Загальним напрямком діяльності тут є управління процесами перерозподілу активів на користь фондів обігу із одночасним забезпеченням прийняттого рівня якості виробничих процесів. Саме так можна збільшити питому вагу ліквідних активів у структурі капіталу підприємства.

Варто зазначити, що значно скоротити тривалість виробничого циклу дуже складно без різкого зниження якісних параметрів готової продукції. Проте у підприємства залишаються можливості з оптимізації процесів накопичення виробничих запасів, що може сприяти скороченню термінів підготовки процесу виробництва.

Використовуючи сучасні системи управління готовою продукцією та запроваджуючи електронні форми розрахунків за

відвантажені товари та надані послуги можна значно скоротити тривалість фінансового циклу і позитивно впливати на грошову масу, а отже, і на рівень ліквідності активів.

Стабільність фінансового стану та зростання рівня фінансової стійкості може бути досягнуте за рахунок стабілізації грошових потоків та оптимізації виробничих систем і відносин із споживачами продукції. У такому випадку можна забезпечити сталий рівень прибутку, рентабельності і отримати оптимальні темпи накопичення капіталу.

Якщо підприємство здатне ефективно підтримувати кругообіг оборотних активів, то це надає йому змогу оптимізувати їх структуру, забезпечує можливість вчасного погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, сприяє нарощенню обсягів накопиченого капіталу і надає можливість оперативно здійснювати перерозподіл між активами, що забезпечують операційну діяльність та тими, що формують розвиток. При цьому є змога використовувати короткотермінові та довготермінові позики, гарантуючи їх погашення, використовуючи різні типи ресурсів. При цьому досягається оптимальне співвідношення між власним капіталом та запозиченим.

У тому випадку коли підприємство нормалізувало процеси оборотності ресурсів, обрало оптимальну амортизаційну політику, то результатом може бути стабілізація рівня його доходів, що позитивно позначатиметься на виробництві, на формуванні ефективної системи організації економічних, виробничо-господарських процесів, зростанні обсягів та якості продукції.

Забезпечення високого рівня ефективності господарських операцій є неможливим без використання фінансового планування, в тому числі розробки короткотермінових оперативних фінансових планів, що передбачають заходи із підвищення рівня оборотності активів. За рахунок їх запровадження можна у часі синхронізувати вхідні та вихідні грошові потоки, забезпечуючи стабілізацію позитивного грошового потоку, отримуючи прогнозований рівень прибутку.

Використовуючи методи диверсифікації активів, альтернативні форми та напрямки інвестування можна нормалізувати грошовий оборот та отримати запланований рівень ліквідності активів [4]. А, застосовуючи на практиці новітні форми управління капіталом, упроваджуючи фінансові та економічні інновації, що сприяють підвищенню ефективності процесів управління ресурсами суб'єкт господарювання має змогу забезпечити сталість процесів розвитку.

Для максимізації ефективності господарських процесів варто розвивати спеціалізацію, як у системах управління фінансами, так і у виробництві, намагаючись досягнути запланованого результату, функціонально пов'язуючи операційні заходи із загальними цілями підприємства. Вдало поєднуючи процеси управління внутрішніми та зовнішніми ресурсами, стабілізуючи систему договірних відносин, підвищуючи рівень власної концентрації на отриманні бажаних результатів можна нарощувати до певної межі рівень рентабельності, зберігаючи простою в управлінні систему ризик-менеджменту.

Суб'єкт господарювання, намагаючись досягнути оптимального рівня кредитоспроможності може формувати і використовувати комплексні форми застави, використовуючи матеріальні та нематеріальні об'єкти власності, формуючи оптимальний портфель активів. Саме такий підхід може бути найбільш ефективним, забезпечуючи повернення кредитних ресурсів та можливість оперативного контролю за процесами їх управління.

Використовуючи інші форми фінансового забезпечення, гарантії держави, кредитних установ, кошти, що виділяються на виконання держаного замовлення, диверсифікуючи джерела ресурсів та оптимізуючи їх вартість та терміни використання можна ефективно управляти власним та позиковим капіталом, підвищувати рентабельність активів, нарощувати прибуток, досягаючи поставлених цілей та завдань.

Список використаної літератури:

1. Вдовенко Л. О. Економічна сутність та значення кредитоспроможності підприємств. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ekonomichna-sutnist-ta-znachen-nya-kreditospromozhnosti-pidpriemstv.html>.

2. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42–45.
3. Іщенко Н. М., Олійник О. М. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств: аналіз факторів, що формують резерви її зростання. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 15. С. 89–95.
4. Стецюк П. А., Гудзь О. Є. Управління кредитоспроможністю підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Облік і фінанси*. 2014. № 3 (65). С. 110–116.
5. Чемчикаленко Р. А., Майборода О. В. Організація фінансового планування на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 4 (04). С. 100–106.
6. Шептуха О. М., Лаптева А. Ю. Оцінка кредитоспроможності позичальника за допомогою дискримінантного аналізу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 6. С. 25–28.

НАПРЯМ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Кармазін Володимир Андрійович
студент,

*Навчально-науковий інститут прикладного системного аналізу
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
Науковий керівник: Царенко Оксана Вячеславівна
доктор економічних наук, професор,
Голова комітету з контролю якості аудиторських послуг,
Аудиторська палата України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-20>

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПРОЦЕДУР, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ШАХРАЙСТВОМ ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

За останні 20 років схеми шахрайства стали більш витонченими, що частково пояснюється прогресом технологій.

Вилучення даних та аналітика є поширеними типами технологій, які сьогодні використовуються для процедур, пов'язаних із шахрайством під час аудиту фінансової звітності.

Сьогодні аудитори фінансової звітності часто використовують вилучення даних і аналітичну технологію, щоб допомогти отримати розуміння багатьох аспектів бізнесу, наприклад, щоб перевірити сукупність журнальних записів відповідно до Міжнародного стандарту аудиту (ISA) 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» [2].

Незважаючи на те, що методи аудиту за допомогою комп'ютера використовувалися під час аудиту протягом багатьох років, багато аудиторських фірм тепер мають більш досконалі інструменти, які дозволяють більш складну візуалізацію цілої сукупності записів у

журналі, яку можуть виконувати безпосередньо аудитори, а не дані фахівців.

За допомогою цих нових інструментів аудитори можуть більш ефективно профілювати журнальні записи та цільові групи для тестування на основі певних характеристик ризику (наприклад, незвичайні або рідко використовувані облікові записи, записи з дебетом до доходу, пошук за ключовими словами, повторювані записи, тощо) [3].

Слід відзначити, що алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання можуть надати аудиторам можливість перевірити всю популяцію на наявність аномалій.

Поряд з цим, використання передових технологій аудиту фінансової звітності має переваги, зокрема:

- Аудитори можуть отримати більш глибоке розуміння шляхом аналізу великих наборів даних клієнтів.

- Аудитори можуть більш ефективно націлювати свої аудиторські процедури на перевірку областей з характеристиками підвищеного ризику.

- Коли технологія запроваджена, аудитори можуть виконувати процедури швидше та ефективніше під час багатьох аудитів, а також можуть проводити аналіз частіше за потреби чи бажання (наприклад, щоквартально замість щорічно, таким чином підвищуючи ефективність).

Проте, незважаючи на зазначене, існують проблеми, пов'язані з передовими технологіями, які використовуються в аудиті фінансової звітності, а саме:

- отримання даних від організації, особливо від великих організацій, які працюють децентралізовано (наприклад, численні компоненти та системи), може бути складним завданням [1];

- у деяких випадках може бути важко узгодити інформацію з клієнтських систем і перевірити повноту й точність даних;

- збільшується доступність даних та інформації ззовні організації. Це може створити труднощі для аудитора при визначенні доречності та надійності інформації, і тому може бути

важко визначити, що є підтверджуючим, а що є суперечливим аудиторським доказом;

– специфічно для технології, що використовується для тестування журнальних записів, через відмінності у форматах ІТ-систем іноді важко відокремити ручні журнальні записи від автоматизованих журнальних записів;

– автоматизовані інструменти та методи надають багато корисної інформації, яка раніше не була доступна аудиторам, але важко використовувати інформацію, отриману в результаті аналізу даних, якщо вона не відповідає вимогам до аудиторських доказів, як описано в МСА 500 «Аудиторські докази» [2];

– не всі аудиторські фірми мають доступ до однакових технологічних ресурсів, та деякі учасники сумнівалися, чи будуть деякі з цих інструментів ефективними в менш складних аудитах.

Таким чином, хоча технологія пропонує корисні інструменти, вона не замінює людський елемент аудиту, тобто технологія не може замінити професійне судження та професійний скептицизм, необхідні аудиторам для виконання своєї роботи та отримання висновків.

Список використаної літератури:

1. Audit / Robertson, Dzh. London. 2003. 496 с.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2018_1.pdf (дата звернення: 28.07.2022).
3. Царенко О. В. Класифікаційні ознаки викривлень у бухгалтерському обліку і звітності. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2015. № 3 (68). С. 5–10.

Кармазіна Наталія Вячеславівна
*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,
Навчально-науковий інститут управління,
економіки та природокористування,
Таврійській національний університет
імені В. І. Вернадського*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-21>

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НА ОСНОВІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Соціально-економічні перетворення в Україні вимагають удосконалення методології та організації системи внутрішнього контролю. Адже істотно змінилися його функції та правове забезпечення. При цьому розробка будь-якої концепції внутрішнього контролю повинна бути спрямована на гармонізацію господарських відносин з урахуванням їх стану та основних тенденцій розвитку. В іншому випадку, її застосування дасть зворотний ефект – необґрунтовано ускладнить господарську практику, що призведе до зростання напруженості в трудовому колективі [1]. Значення внутрішнього контролю визначається його здатністю забезпечувати реалізацію соціально-економічних завдань, що ставляться підприємством, а також ефективно використовувати фінансові та інші види ресурсів на основі дотримання принципу законності.

Як функція управління, внутрішній контроль повинен комплексно розглядати нові тенденції у сфері наукового менеджменту, враховуючи не тільки інноваційні підходи та методи, що поширені в економічно-розвинених країнах, але і негативний досвід у даній сфері, обумовлений складністю і масштабом вирішуваних завдань. В сучасних умовах правова природа внутрішнього контролю змінюється в напрямку забезпечення нових вимог до достовірності та отримання фінансової інформації. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю

і аналізу значення і безпосередньо впливає на прийняття найважливіших адміністративних, економічних та інших рішень [2].

Однією з проблем, притаманних системі внутрішнього контролю у вітчизняних підприємствах, є протидія двох концепцій внутрішнього контролю – традиційної («контрольно-ревізійної») моделі та ризик-орієнтованого підходу. Як показують дослідження, керівники вітчизняних підприємств в останні роки приділяють велику увагу регламентації функціонування системи внутрішнього контролю. Проте у практичній діяльності вітчизняних підприємств часто присутні елементи «контрольно-ревізійної» моделі внутрішнього контролю, коли метою перевірки є виявлення окремих помилок та осіб (підрозділів), що їх допустили (концепція тотального контролю), а не оцінка загального рівня ризику та ефективності функціонування підприємства (концепція контролю, орієнтованого на ризик). І не можна сказати, що винні в цьому лише керівники підприємства, які не зуміли підготувати (перевчити) персонал, досить кваліфікований для здійснення ризик-орієнтованого контролю.

Регулятор фактично сам змушує управлінський персонал здійснювати тотальний контроль під загрозою відкликання ліцензії за неодноразові порушення законодавства, за протидію легалізації злочинних доходів або подання недостовірної звітності. Якщо при цьому врахувати стан податкового законодавства, не порушити яке практично неможливо, а також кількість (і якість) форм звітності, які складаються підприємствами, то доведеться визнати, що загроза виявлення негативних відхилень в господарській діяльності підприємства в ході проведення внутрішнього контролю дуже велика[3].

В умовах обмеженості ресурсів для забезпечення зниження ризиків втрати активів, підтвердження достовірності фінансової звітності доцільним є використання ризик-орієнтованого підходу. Даний підхід має стати невід'ємною частиною системи внутрішнього контролю вітчизняних підприємств, що організують контроль за традиційною схемою. Перехід до ризик-орієнтованого контролю дає швидкий та доказовий результат. Впровадження в практику перевірок ризик-орієнтованого підходу може

здійснюватися шляхом зміни технологій проведення перевірок. Необхідним є навіть не внесення певних змін, а, скоріше, доповнень за існуючих систем внутрішнього контролю і технологій проведення аудиторських перевірок. Наприклад, в план тематичної перевірки певного виду діяльності підприємства включається виявлення окремих видів ризиків, і відповідні зміни вносяться в перевірочні процедури.

Інший варіант – технологія проведення перевірки не змінюється, тобто план, завдання, етапи перевірки, запитувані документи і порядок їх аналізу залишаються колишніми, однак у внутрішні робочі документи перевіряючих вносяться спеціальні реєстри для відображення інформації про різні види ризиків. Реєстри (таблиці) ранжуються за ступенем впливу ризику на діяльність підприємства. В міру заповнення таблиць стає зрозуміло, які напрямки і ділянки діяльності підприємства більш схильні до ризиків, а на яких ризик можна вважати несуттєвим. Такий підхід дозволяє і класичну, «контрольно-ревізійну» перевірку, провести максимально ефективно, зосередившись на найважливіших завданнях і не втрачаючи часу на даремне перегортування документів.

Концепція внутрішнього контролю на основі ризик-орієнтованого підходу має ґрунтуватися на принципах:

1. Відповідальність керівників структурних підрозділів за виробничі процеси та притаманні їм ризики.

2. Участі працівників підприємства, в межах їх посадових обов'язків, у процесі управління ризиками, зокрема їх виявлення, оцінка, моніторинг та регулювання.

3. Створення спеціальної служби для оцінки системи внутрішнього контролю та управління ризиками підприємства. Дотримання цих принципів дасть змогу керівництву підприємства отримувати оперативну і достовірну інформацію, що буде мати адресний характер і сприяти підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Список використаної літератури:

1. Конєв Ю. Ю. Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий на этапе принятия управленческого решения. URL: www.cfin.ru (дата звернення: 12.05.2021).
2. Завадський Й. С. Менеджмент : у 3 т. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2011. Т. 1. 542 с.
3. Гініятов Р. Ризик і контроль. Модель COSO, сайт Інституту внутрішніх аудиторів. URL: <http://www.ii-a-ru.ru/> (дата звернення: 23.08.2021).

Монастирська Ольга Юріївна

магістр;

Науковий керівник: Кармазіна Наталія Вячеславівна

доктор економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та обліку,

Таврійський національний університет

імені В. І. Вернадського

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-22>

МЕХАНІЗМ ПІДГОТОВКИ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах розвитку ринкової економіки серед комплексу проблем гострим постає питанням формування, облік та відображення у звітності фінансових результатів господарюючих суб'єктів з урахуванням інтересів різних категорій користувачів.

Якісних змін потребують всі важелі управління, в тому числі і облік.. Зробити це неможливо без достовірної, належним чином обробленої та підготовленої для управління інформації про фінансово – господарську діяльність підприємства. Інструментом для одержання такої інформації виступає система бухгалтерського обліку [1].

Організація і ведення бухгалтерського обліку в Україні регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Міжнародними стандартами фінансової звітності, національними стандартами (положеннями) бухгалтерського обліку та внутрішніми документами підприємства щодо облікової політики, від складових елементів якої залежить достовірне відображення господарських операцій, а відповідно – й інформація у фінансовій та податковій звітності. Важливим при розробці облікової політики підприємства є вибір конкретних методів щодо відображення вартісної оцінки певних об'єктів обліку, оскільки вони прямо впливають на кінцеве визначення фінансових результатів. Для забезпечення об'єктивності процесу

формування фінансових результатів з використанням визначених у обліковій політиці методів потрібне виконання певних умов. Насамперед – це наявність тісного взаємозв'язку між власником (керівником) підприємства та головним бухгалтером, оскільки власник (керівник) несе відповідальність за організацію БО і за формування ОП, зміст якої повинен обґрунтувати головний бухгалтер [1]. Обов'язковою умовою формування облікової політики підприємства є дотримання принципів бухгалтерського обліку, визначених у статті 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які опосередковано визначають об'єкти бухгалтерського обліку та елементи облікової політики [2].

Основними нормативними документами, якими керуються при формуванні положення про облікову політику, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності. Саме стандартами передбачено порядок вартісної оцінки та альтернативних методів бухгалтерського обліку окремих об'єктів. При складанні розпорядчого документа про облікову політику підприємства керуються Наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635 [3]. Відповідно до вказаних методичних рекомендацій наведено у документі найсуттєвіші обов'язкові елементи облікової політики, методи бухгалтерського обліку які впливають на формування та розмір фінансових результатів підприємства. При формуванні облікової політики підприємства, кожен із зазначених елементів встановлюється і визначається відповідно до НП(С)БО [4].

Окремі елементи облікової політики мають альтернативні методи обліку, які передбачені положеннями бухгалтерського обліку, податковим законодавством, міжнародною обліковою практикою. Це дає змогу формувати облікову політику підприємства за особливостями діяльності.

Кожний з наведених елементів облікової політики так чи інакше впливає на кінцевий фінансовий результат.

У процесі організації бухгалтерського обліку такого важливого показника, як фінансові результати, необхідно: забезпечити правильне визначення та достовірну оцінку витрат, доходів і

фінансових результатів діяльності; розмежування витрат, доходів і фінансових результатів діяльності за кожною класифікаційною групою, надання повної та достовірної інформації про витрати й доходи діяльності у різних видах звітності, а також про наявність і використання чистого прибутку для потреб управління.

Для забезпечення усіх зазначених вимог підприємству необхідно в Положенні про облікову політику передбачити питання методичного характеру щодо БО витрат, доходів і фінансових результатів діяльності та відобразити в основних розділах цього документа окремі об'єкти обліку витрат, доходів і фінансових результатів, а також спільні об'єкти.

Особливу увагу слід приділити елементам облікової політики, формування якої необхідно проводити на базі аналізу впливу альтернативних методів бухгалтерського обліку на прибуток підприємства та з урахуванням оцінки наслідків для оподаткування підприємства. Рациональна організація обліку фінансових результатів позитивно вплине на поліпшення економічного стану підприємства.

Список використаної літератури:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік. Житомир, ПП «Рута». 2014. С. 281–307.
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 № 996-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ М-ва фінансів України від 27.06.2013 № 635. URL: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main>.
4. Загальні вимоги до фінансової звітності: НП(С)БО № 1: затв. наказом Мінфінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

Монастирська Юлія Юріївна

магістр;

Науковий керівник: Кармазіна Наталія Вячеславівна

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку,*

*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-23>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і розкриття її у фінансовій звітності регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Біологічний актив та/або сільськогосподарська продукція визнаються активом, якщо підприємство контролює їх в результаті минулих подій, існує імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена [4].

Проте, залишаються невирішеними питання удосконалення організації та методики ефективної системи обліку і аудиту біологічних активів сільськогосподарського підприємства в умовах обмеженості ресурсів [3]. Значно поліпшити організацію обліку біологічних активів можна, удосконалюючи процес документування.

Сільськогосподарське підприємство характеризується різноманітними господарськими процесами з руху запасів, а саме їх надходженням, зберіганням, використанням та переміщенням. Кожен із перерахованих процесів повинен бути задокументований, а отже, знайти своє відображення в первинних облікових документах. Тому саме вибір форм первинних документів з руху біологічних активів є важливим елементом організації обліку. У бухгалтерському обліку документ є початком та основою його

ведення [1, с. 184]. Операції з обліку сільськогосподарської продукції тваринництва є найбільш трудомісткими та займають найбільшу питому вагу в обліковій інформації. Також необхідно пам'ятати про сезонність робіт та оперативність, адже польові роботи залежать від кліматичних умов.

Для складання первинного документу скористаємося моделлю формування обліково-інформаційного забезпечення за реквізитним складом залежно від мети документування (рис. 1) [4]. Запропонована класифікаційна модель дозволяє підвищити якість первинної облікової інформації та відокремити інформаційні ресурси щодо складу біологічних активів. Дана модель складається з умовно-змінних обов'язкових (блок 1), умовно-постійних обов'язкових (блок 2), умовно-постійних додаткових (блок 3), умовно-змінних додаткових реквізитів (блок 4). Але залежно від мети документування та потреб управління набір реквізитів підприємство має право формувати самостійно.

Документальне оформлення надходження, наявності і витрачання продукції тваринництва та рослинництва є досить відповідальним процесом, який повинен забезпечити необхідну інформацію як для обліку, так і для контролю та оперативного управління рухом біологічних активів. При формуванні оптимального документу необхідно пам'ятати, що блок 1 «умовно-постійні обов'язкові реквізити» повинен обов'язково бути включений до складу, адже саме цей набір реквізитів підтверджує факт здійснення господарської операції. Також буде використано блок 4 «умовно-змінні додаткові реквізити», які рекомендовані Міністерством статистики України та іншими галузевими міністерствами [3].

Біологічні активи в порівнянні з іншими активами підприємства є частиною живої природи, а тому вимагають особливих підходів до проведення аналізу та організації їх обліку. Класифікація біологічних активів повинна здійснюватись за класифікаційними ознаками, які б враховували природні характеристики активів та особливості сучасного ринкового середовища.

Повноцінність і достовірність інформації, яка формується в системі бухгалтерського обліку, базується на документальному

підтвердженні здійснення господарської операції. На основі первинних документів у бухгалтерському обліку фіксується і накопичується різнобічна інформація про стан та рух біологічних активів, необхідна для здійснення безперервного контролю, підготовки та прийняття рішень на всіх ділянках і рівнях управління.

Аналіз інформації, узагальненої на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності не дає повної уяви про якісні та кількісні характеристики біологічних активів та їх зміну. Тому необхідно створити таку обліково-аналітичну інформаційну систему, в якій інформація буде оперативно формуватись і аналізуватись керівниками виробничих підрозділів [1].

Враховуючи те, що формування первинних документів є початковою стадією бухгалтерського обліку та основою подальших записів в облікових реєстрах, особливої уваги потребує правильна організація та подальше вдосконалення первинного обліку біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах. Для вирішення зазначених проблемних аспектів пропонуємо основні напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління результативних облікових процедур на засадах використання базових детермінант виробництва поточних біологічних активів (рис. 1).

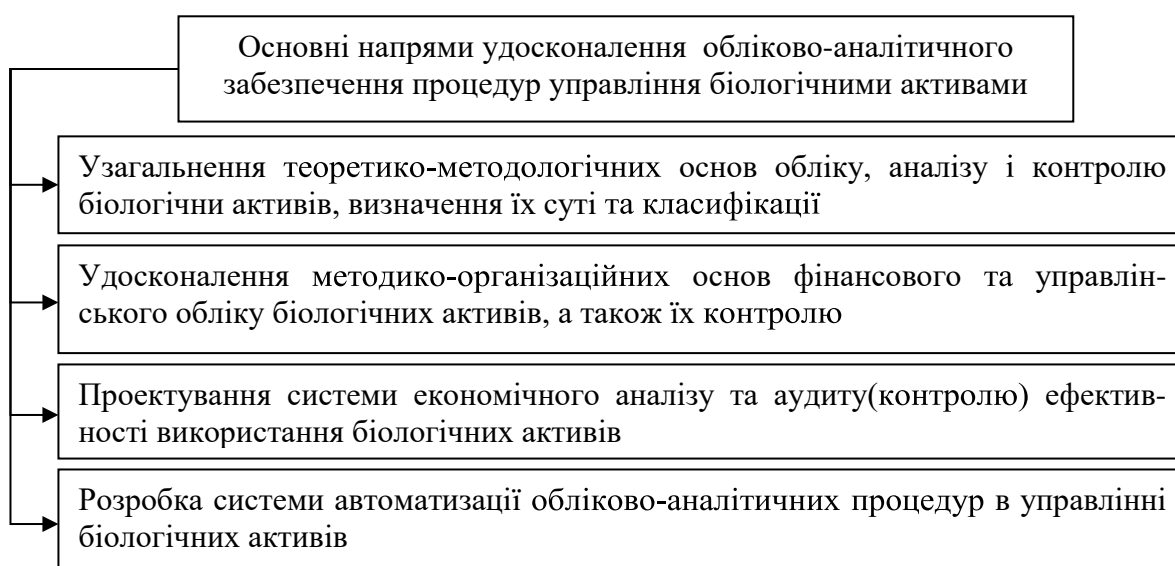

Рис. 1. Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення результативних процедур управління біологічних активів (авторські пропозиції)

Таким чином, реалізація перелічених напрямів удосконалення обліку біологічних активів призведе до значного підвищення результативності фінансово-економічної діяльності підприємств, а визначення основних напрямів посилення інформаційної та контрольної функцій обліку в управлінні біологічними активами дасть змогу здійснювати якісний поточний контроль за їх використанням та матиме вплив на поступове зростання прибутку сільськогосподарського підприємства.

Список використаної літератури:

1. Садовська І. Б. Організація обліку: [навч. посіб.] [та ін.]; за ред. Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2016. 563 с
2. Положення про документальне забезпечення біологічних активів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України № 88 від 24.05.95 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерській фінансовий облік: [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» ВНЗ] / під заг. ред. Ф. Ф. Бутиця; 8-е вид., доп. і перероб. Житомир Рута, 2014. 912 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

Титаренко Олександра Олександрівна
студентка,
Навчально-науковий інститут управління,
економіки та природокористування
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-24>

ВАЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В ПОКРАЩЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОПЕРАЦІЙ НА РИНКУ КАПІТАЛІВ

Прозора та порівнянна фінансова інформація є одним із ключових компонентів підзвітності та прийняття обґрунтованих економічних рішень. Це неодмінна вимога для розвитку та економічного зростання у приватному та державному секторах. Власникам акцій, кредиторам, уряду та іншим бенефіціарам потрібні дійсні, релевантні та зрозумілі фінансові дані для прийняття рішень щодо купівлі, продажу та зберігання, кредитування, оцінка діяльності менеджерів та інші важливі економічні рішення. Інвестори інвестують, коли вони, по-перше, мають достатньо інформації про об'єкт інвестування (включаючи фінансову інформацію), а по-друге, довіряють йому [1, с. 36].

Кредитори не можуть надати свої фінансові ресурси, не знаючи фінансовий стан і продуктивність об'єкта кредитування. Уряд також потребує фінансових даних для різних мікро-/макро-економічних показників рішення. Усі ці рішення визначають долю управління обмеженими економічними ресурсами країни таким чином, якщо рішення не є інформованими, не базуються на прозорих даних і не порівнюються, економічні ресурси будуть втрачено, і економіці країни буде завдано шкоди.

Прозорі фінансові ринки та усунення інформаційної асиметрії між інвестиційною та корпоративною діяльністю власники є

найважливішими факторами щодо належного функціонування фінансових ринків.

За звичайних обставин різні країни мають різні стандарти для розрахунку прибутку та складання фінансової звітності, що призводить до істотних відмінностей у порядку та результатах звітності.

Відмінності у веденні фінансової звітності можна розглядати як обмеження для інвестора щодо інвестиційні можливості. Фінансові звіти, які представлені з використанням набору загальноприйнятих бухгалтерських стандартів, можуть допомогти інвестору краще зрозуміти різні умови інвестування.

Отже, важливість прийняття міжнародних стандартів і стандартизації фінансової звітності може бути обумовлено інтеграцією та координацією облікових процедур, можливістю порівняти фінансові звітності компаній у різних країнах та збільшення закордонних інвестицій.

Протягом тривалого часу потреба в наборі високоякісних МСФЗ була очевидною. З 1990 р. з розвитком глобальної торгівлі, її роль і значення в економіці процесу глобальної конвергенції до універсального набору принципів зросла, і країни постійно прагнули створити умови та відповідний контекст для отримання вигоди від потенційних переваг, включаючи наслідки зростання світової торгівлі, підвищення ролі транснаціональних корпорацій у країнах і розширення фінансових ринків за межі кордонів. Крім того, з 2010 року понад 220 країн, у тому числі всі основні економіки світу, повністю запустили МСФЗ, запрограмували на синхронізацію з ним або встановили деякі стандарти як національну стратегію в їхній порядок денний. Існують припущення для цієї зміни, включаючи культурні відмінності, відмінності в корпоративному керівництві, технологічні відмінності та відмінності в природних ресурсах країни [2, с. 246].

МСФЗ було складено для розробки міжнародних стандартів фінансової звітності, заради забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності для фінансових ринків у всьому світі. МСФЗ прагне підвищити довіру громадськості, довгострокове фінансове

зростання та стабільність у світовій економіці. Це призводить до економічної ефективності, досягнутої шляхом допомоги інвесторам у пошуку глобальних можливостей і ризиків. Національні стандарти стають значущими, коли компанії здійснюють фінансування у своїй країні, а інвестори інвестують у власні будинки. Крім того, серед великих економік зріс попит на покращення якості синхронізації фінансових звітів.

Були названі різні переваги конвергенції стандартів бухгалтерського обліку та формулювання єдиного набору міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Деякі з них будуть наведені нижче [3, с. 33]:

– **Зменшення вартості формулювання стандартів:** для країн, які ще не розвинули бухгалтерський облік та аудит, дотримання міжнародно прийнятих стандартів зменшує або усуває витрати на стандартизацію.

– **Підвищення якості фінансової звітності:** професійні бухгалтери в усьому світі зосередяться на єдиному наборі стандартів, таким чином з'являться їхні слабкі сторони, які можна покращити.

– **Економія часу, витрат і навчання:** МСФЗ знижують вартість доступу до інформації про різні ринки капіталу шляхом зменшення витрат на відповідність. Бухгалтери зможуть робити та аналізувати фінансову звітність усіх компаній у світі при вивченні єдиного набору стандартів. Розуміючи стандарти, інвестори правильно інтерпретують інформацію і, отже, прийматиме кращі рішення на основі цієї інформації.

Необхідність глобалізації та інтеграції фінансової звітності виникла давно. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є застосування МСФЗ. Через глобалізацію економіки та появи глобальних організацій і союзів, таких як Європа, СОТ, ОПЕК, а також зростаюча тенденція інновацій у міжнародній торгівлі, розширення та ускладнення обміну в глобальних ринках, підвищення ефективності міжнародних ринків, тощо, з'явилась необхідність впровадження МСФЗ як національних стандартів бухгалтерського обліку.

З огляду на доступні процедури ведення бізнесу та торгівлі, глобалізація неминуча. Глобалізація не означає абсолютне прийняття поглядів інших, але це означає брати до уваги особливу чутливість і особливі потреби ринку капіталу. З метою підвищення прозорості інформації висувається більше вимог необхідні щодо попиту на ринку капіталу.

Зараз, завдяки розвитку телекомунікаційної інфраструктури, бізнес і торгівля стали дуже взаємопов'язаними та універсальними. Оскільки бухгалтерський облік є мовою бізнесу та торгівлі, є реальна потреба встановити глобальні принципи бухгалтерського обліку, як спільну мову для міжнародного бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Бондар М. І., Дубова В. В. Облік і звітність міжнародних компаній: міжнародна практика фінансової звітності, 2019. С. 36.
2. Проскура В. Ф. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів. Збірник тез доповідей, 2019. С. 246.
3. Ball, R. "IFRS: Pros and Cons for Investors", *Accounting & Business Research*, 2009. С. 33.

Царенко Оксана Вячеславівна
доктор економічних наук, професор,
Голова комітету з контролю якості аудиторських послуг,
Аудиторська палата України

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-253-4-25>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Контроль є не тільки важливим регулюючим чинником, він створює необхідну інформаційну базу для оцінки діяльності підприємств та окремих працівників, на якій будується механізм їх мотивації.

Система внутрішнього контролю існує на кожному підприємстві. Проте є різні підходи до його організації. На одних підприємствах власник налагоджує процес свідомо, на інших – така система взагалі відсутня.

Внутрішньогосподарський контроль як система проявляється через такі риси: комплексність, функціональність і систематичність, при цьому кожне підприємство матиме свою організаційну структуру незалежно від специфіки та мети його діяльності [1].

Внутрішній контроль служить як для підтвердження достовірності фінансової звітності, так і для підвищення ефективності господарських операцій. Здійснення внутрішньогосподарського контролю є прерогативою керівника підприємства. Такий важіль управління, як внутрішній контроль на підприємстві, добре відомий уже давно, проте керівництво фірм, як правило, не використовує його можливості й не приділяє належної уваги його якості та застосуванню для прийняття управлінських рішень.

Для організації контролю на підприємстві внутрішньогосподарській службі важливо налагодити постійні організаційно-інформаційні контакти з виробничими й функціональними підрозділами підприємства, передусім, із плановим, виробничим відділами та з відділом збуту. Створення системи внутрішнього

контролю на підприємстві – це складний процес, а сама система – цілеспрямований механізм, невід’ємними складниками якого є всі підрозділи та сфери діяльності підприємства.

Відповідно внутрішній контроль слід розглядати на засадах системності, оскільки він повинен забезпечувати фінансово-господарську мікросистему підприємства з індивідуалізованими характеристиками й особливостями. Тобто контроль виконує конкретну цільову функцію. Сукупність таких мікроекономічних систем і визначає його місце в ринковому середовищі [2].

Відділ внутрішнього контролю покликаний сприяти підвищенню ефективності роботи на підприємстві та перевіряти господарські операції у виробничих підрозділах, раціональне використання робочої сили, упровадження прогресивних технологій, збереження цінностей на об’єктах підприємства. Таким вимогам може відповідати тільки своєчасний і ретельний внутрішній контроль. Він дає змогу виявити не тільки недоліки в діяльності підприємств (об’єднань) і їх підрозділів, але й невикористані резерви для підвищення ефективності діяльності.

Функції контролю (наприклад, економічна, управлінська, контрольна) спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємств та об’єднань, виявлення й використання внутрішніх резервів і посилення режиму економії, запобігання непродуктивним витратам і втратам, нестачам і розкраданню цінностей.

Чи не найголовніше завдання із збереження майна підприємства покладено на внутрішньогосподарський контроль. Це пояснюється тим, що на підприємствах зберігається значна кількість цінностей і коштів. У зв’язку із цим доцільно вибудувати структуру внутрішнього контролю, забезпечити вірогідність інформації, законність господарських операцій і виявлення відхилень від норми, які виникають у процесі діяльності. Контрольний орган покликаний сприяти підвищенню ефективності роботи підприємства та зміцненню його фінансового стану, що зменшуватиме ризики діяльності. Його функціонування регламентується рішенням керівника або органів управління підприємства.

Економічна функція внутрішньогосподарського контролю спрямовується на вирішення щонайменше трьох завдань: досягнення заданих обсягів виробництва взагалі й окремих його видів зокрема, рентабельне господарювання й забезпечення розширеного відтворення. Можливо, ці елементи доречно розглядати як підфункції економічної функції.

Управлінська функція в найбільш загальному вигляді узгоджує безпосередньо управлінські дії і є основою побудови структури управління, його кадрового забезпечення, менеджерської діяльності керівників і спеціалістів. Оскільки організація й управління виробництвом за багатьма критеріями близькі між собою, не виключено, що вони можуть розглядатися як єдина організаційно-управлінська ланка функціонування підприємства [3].

Контрольна функція внутрішньогосподарського контролю передбачають підвищення технологічного рівня виробництва, забезпечення правильністю оформлення господарських операцій з приймання й відпуску товарно-матеріальних цінностей; здійснення видачі та перерахування грошових коштів; дотримання трудової дисципліни, правильний розподіл прибутків і проведення розрахунків; перевірку нарахувань та утримань із заробітної плати.

Список використаної літератури:

1. Подолянчук О. А. Внутрішньогосподарський контроль у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 109–112.
2. Баланюк І. Ф. Теоретичні аспекти контролю господарської діяльності підприємств. *Вісник Прикарпатського ун-ту. Економіка*. Івано-Франківськ : Плай, 2011. Вип. 7. С. 86–90.
3. Бутинець Ф. Ф. Контроль внутрішньогосподарський чи внутрішній? URL: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/wzbirnik/econom/2_14/1.pdf. (дата звернення: 05.06.2021).

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ:
ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ**

22 жовтня 2022 р.

Підписано до друку 31.10.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,51. Тираж 100.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.